

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

cogito

EUGENIO
BORGNA

şu bizim
kırılganlığımız

Çeviren: Meryem Mine Çilingiroğlu

YAPI KREDİ YAYINLARI

ŞU BİZİM KIRILGANLIĞIMIZ

Eugenio Borgna (22 Temmuz 1930, Borgomanero) Novara, Maggiore Hastanesi'nde Psikiyatri Başhekimisi, Milano Üniversitesi Sinir Hastalıkları ve Zihinsel Hastalıklar Kliniği'nde öğretim üyesi olarak hizmet vermiştir. 2015'te YKY'den yayımlanan *Bekleyiş ve Umut* kitabıyla Bagutta Ödülü'nü almıştır.

Başlıca kitapları: *I conflitti del conoscere. Strutture del sapere ed esperienza della follia* (1988, Bilmede Yatan Çatışmalar. Bilmenin ve Deliliğin Yapısı), *Malinconia* (1992; *Melankoli*, YKY 2014), *Come se finisse il mondo. Il senso dell'esperienza schizofrenica* (1995, Dünyanın Sonu Gibi. Şizofrenik Deneyimin Anlamı), *Le figure dell'ansia* (1997, Anksiyetenin Türleri), *Noi siamo un colloquio* (1999, Biz Bir Söyleşiyiz), *L'arcipelago delle emozioni* (2001, Duyguların Takımadası), *Le intermittenze del cuore* (2003, Yüreğin Duraklamaları), *L'attesa e la speranza* (2005; *Bekleyiş ve Umut*, YKY 2015), *Come in uno specchio oscuramente* (2007, Karaltılı Bir Şekilde Aynada Gibi), *Nei luoghi perduti della follia* (2008, Deliliğin Kayıp Yerlerinde), *Le emozioni ferite* (2009, Yaralı Duygular) ve *La solitudine dell'anima* (2011, Ruhun Yalnızlığı, YKY 2013).

Meryem Mine Çilingiroğlu (1977, İstanbul) İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nden mezun olduktan sonra yüksek lisans eğitimini aynı üniversitenin İtalyan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda tamamladı. Venedik Cà Foscari Üniversitesi'nin uzaktan eğitim kapsamında gerçekleştirdiği ITALS, Yabancı Dil Olarak İtalyanca Eğitimi Vermek adlı yüksek lisans programını bitirdi. Duke (Durham, ABD), Yeditepe ve İstanbul üniversitelerinde İtalyanca Okutmanı olarak çalıştı. Elena Ferrante, Francesco Alberoni, Giorgio Agamben, Alice Taşçıyan, Margaret Mazzantini, Melenia G. Mazzucco, Edmondo de Amicis, Italo Calvino ve Eugenio Borgna gibi yazarların kitaplarından çeviriler yaptı.

*Eugenio Borgna'nın
YKY'deki kitapları*

Ruhun Yalnızlığı (2013)

Melankoli (2014)

Bekleyiş ve Umut (2015)

Şu Bizim Kırılğanlığımız (2018)

EUGENIO BORGNA

Şu Bizim Kırılğanlığımız

Çeviren

Meryem Mine Çilingiroğlu

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <http://www.yantey.org>

Yapı Kredi Yayınları - 5052
Cogito - 231

Şu Bizim Kırılganlığımız / Eugenio Borgna
Özgün adı: La fragilità che è in noi
Çeviren: Meryem Mine Çilingiroğlu

Kitap editörü: Filiz Özdem
Düzeltili: Filiz Özkan

Kitap tasarımı: Mehmet Ulusel
Grafik uygulama: Akgül Yıldız

Baskı: Matsis Matbaa Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.
Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51 Sefaköy / İstanbul
Tel: (0212) 624 21 11 Faks: (0212) 624 21 17
www.matbaasistemleri.com
Sertifika No: 20706

Çeviriye temel alınan baskı: Giulio Einaudi editore, 2014, Torino
1. baskı: İstanbul, Şubat 2018
ISBN 978-975-08-4176-7

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2016
Sertifika No: 12334
© 2014 Giulio Einaudi editore s.p.a, Torino

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0212) 252 47 00 Faks: (0212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ŞU BİZİM KIRILGANLIĞIMIZ

Kırılganlıkla ilgili bir söylemde bulunmak ne gibi bir anlam taşıyor? Bunu yapmak, özellikle de fiziksel ve ruhsal hastalığın çehresini, sevinç ve umut dolu yıldızlı göklere baş döndürücü bir hızla yükselen ve de güvensizliğin, umutsuzluğun uçurumlarından inen ergenlik halinin çehresini taşıdığı gibi, yalnızlık, ilgisizlik, tecrit ve ölüm kaygısı tarafından yıpranmaya maruz kalan yaşlılık durumunun da çehresini taşıyan, pek çok yönü olan bu insani durumun aydınlık ve karaltılı yönleri üzerine düşünmemizi sağlıyor. Dünyada hâkim olan sloganlar kırılganlığı, gereksiz ve köhne, ham ve hastalıklı, sağlamlıktan ve anlamdan yoksun bir şey olarak görüyor; oysa kırılganlıkta duyarlılık, incelik, haysiyet ve bitkin bir nezaket, dile getirilemeyen ve görülemeyen şeylere dair bir sezgi bulunuyor ve bunlar, başkalarının ruh halleriyle, duygulanımlarıyla, varoluşsal tarzlarıyla daha kolaylıkla ve şevkle özdeşleşmemizi sağlıyor.

ANLAMBİLİMSEL BİR PARANTEZ

Kırılganlık, günümüzde daha büyük ve köklü bir anlam dağarcığı edinmiştir: Bu kelime, sözlüklerde, çoğu zaman, sağlamlıktan, süreklilikten yoksunluk, dayanıksızlık, zayıflık, geçicilik, yıpranmışlık, ahlaki kaygı ve düşkünlük göstergesi olarak geçer ve sözcüğün karanlık yanı, geçiciliği ve istikrarsızlığı ortaya konur. Ancak bu kelime, anlambilimsel bağlamda değişikliğe uğramıştır: Muhteşem bir sözlük (2011 yılında Zanichelli'den çıkmış olan *İtalyan Dilinin Analogik Sözlüğü*), kırılganlığa, bu-

rada ifade edilmiş anlamların yanı sıra, incinebilirlik, duyarlılık, aşırı duyarlılık, incelik ve savunmasız, korunmasız insancılık anlamı atfetmekte ve bu sayılanların hayat süresince zarara uğrama ihtimalinden söz etmektedir. Ama burada gördüğümüz geniş kapsamlı ve bütünlüklü anlama, bilindik güncel sözlüklerde rastlanmamaktadır; doğal olarak da bu durum, varoluşun, varoluştaki ikilemlerin, bekleyişlerin, umutların ve yaraların yapıtaşı, *Leitmotivi* olan kırılğanlığın diyalektik anlam ufuklarının dolayimsız olarak kavranmasına katkıda bulunmamaktadır. İşte ben kırılğanlığın bu yönlerini betimlemek ve incelemek arzusundayım. Farklı duygulanımsal yankılar taşımakla birlikte, uçları birbirine değen içeriksel alanlar oldukları için çalışmamda kırılğanlığı, incinebilirliği ve duyarlılığı aynı çatı altında ele alıp ilerleyeceğim.

KIRILGANLIK HAYATIN BİR PARÇASIDIR

Kırılğanlık hayatın bir parçası, yapıtaşlarından, ontolojik kökenlerinden biridir ve elbette ki, kendi kırılğanlıklarına ve hastaların kırılğanlıklarına dalmış olan psikiyatri –kırılğanlığı anlam taşıyan bir deneyim olarak görmeme, onu az çok hastalığın, tedavi edilmekten başka hiçbir şansı olmayan bir hastalığın uyuşmazlık ifadesi olarak görme tehlike ve ayartması tarafından yutulmuş olsa da– insani kırılğanlığın biçimleriyle ilgilenmeden edemez.

Kırılğanlık fenomenolojik kökeni bakımından nasıl tanımlanabilir? Kolaylıkla kırılan bir şey (bir durum) kırılğandır, kolaylıkla bozulan psişik bir denge (duygulanımsal bir denge) kırılğandır ama kırılğan olmaktan başka hiçbir şansı olmayan: Kaderinde kırılğanlık bulunan şey de kırılğandır. Kırılğanlık hattı, zaman zaman, hiç olmazsa görünürde birbirinden çok

uzak gibi duran farklı farklı içeriksel alana dokunan ve bunları birleştiren, dalgalı ve zikzak çizen bir hattır.

Kırılğan olan ve kolaylıkla kırılan sadece duygulanımlarımız, yaşama nedenlerimiz, umutlarımız, huzursuzluklarımız, hüznlerimiz ve kalbimizin itkileri değildir; sözcüklerimiz de, kendini kötü hisseden kişilere yardım etmek için kullanmak istediğimiz ve kendimizi kötü hissettiğimizde başkalarından duymayı dilediğimiz sözcükler de kırılğandır ve kolaylıkla dağılıp eriyiverirler. Zaman zaman üzerine bile düşünmediğimiz çekingenlik, neşe, tebessüm, gözyaşı, sessizlik, umut ve mistik yaşam gibi hayat deneyimleri de kırılğandır, incinmeye açıktır; ancak bizi kırılğan ya da daha da kırılğan kılan, yaşama sancısının kapsamını artıran insani hayat durumları da vardır ve bu durumlara bedensel ve ruhsal hastalıklar da, özellikle de uç bir hastalığın uçurumlarında bulunulduğunda: Alzheimer hastalığı halinde, yaşlılık hali de dahildir. Bunlar, hayatın, ilgisizlik ve kayıtsızlığın, hatta sadece başkalarının dikkatsizlik ve hafifliğinin bile daha da şiddetlendirdiği, yürek paralayıcı bir hale getirdiği büyük içsel kırgınlıklardır.

Kırılğanlığın semantik, sembolik, ifadeyel ve varoluşsal alanlarında insan halinin yapıtaşlarını (bu şekilde) görmemek mümkün müdür? Kırılğanlıktan, duyarlılıktan, zayıflıktan, istikrarsızlıktan, incinebilirlikten ve sonluluktan, özlemle arzulanan ama asla varılmayan sonsuzluk kaygısından soyutlanmış insani bir durum nasıl olabilir ki? Pekiyi zaman zaman birbirleriyle uyumlu, zaman zaman da birbiriyle uyumsuz olan ama illa ortak insani özellikler taşıyan *farklı farklı* kırılğanlık biçimlerinin var olduğunu kabul etmemek mümkün mü? Bir zarafet, yaşamın her evresindeki temel deneyimlerin içeriksel merkezini oluşturan ve hayatın aydınlık hattı mahiyetinde olan kırılğanlığı insan ilişkilerini zarara uğratan, onları düzensiz ve geçici kılan, duy-

gulanımsal dayanıklılık ve sadakatten yoksun bırakan, karaltılı olan, ruhun karanlık gecesi mahiyetindeki kırılğanlıktan ayırt etmemek mümkün mü? Bu ikinci kırılğanlık türü de zamanın akışına ve zamanın beraberinde getirebildiği aşınmaya pırıl pırıl ve ıslıl ıslıl bir şekilde direnen insani bir deneyimdir.

Elbette ki bu ikinci özellikleri taşıyan kırılğanlıktan ziyade; ilkinden, zaman zaman bilinmese de, zaman zaman insani ve ahlaki anlamları üzerinden değerlendirilmese de, kendi içinde sonsuz anlam ufukları barındıran bu ilk kırılğanlık türünden söz etmek istiyorum.

KİŞİLERARASI BİR DENEYİM OLARAK KIRILGANLIK

Kırılğanlığın fenomenolojisine, kişilerarası deneyimin doğası üzerine düşünmeden başlayamayız. Kırılğanlık elbette ki kaderimizdir ancak içinde bulunduğumuz çevreyle yani başkalarıyla sıkı bir ilişki içinde doğar, gelişir ve belirir. Kendi kırılğanlığımızın, zayıflığımızın ve incinebilirliğimizin (bunlar en nihayetinde birbirinin yerine geçebilecek tanımlardır) bilinci insan ilişkilerini zorlaştırır, zaman zaman da imkânsız kılar: Kabul edilmemeye, güvensizliğimizin kabullenilmemesine, kulak verilme ve yardım görme gereksinimimizin tanınmamasına dair duyduğumuz korkular bizi şartlandırır. Kırılğanlığımız nazik ve insancıl olmayıp da, soğuk ve buz gibi olan, ya da sadece kayıtsız ve ilgisiz olan ilişkiler tarafından derinlemesine yara alır. Bizler kapalı ve tecrit halde bulunan monatlar değiliz; aksine, başkalarının sözlerine ve başkaları tarafından kabul gördüğümüzü gösteren jestlere açık olan ya da açık olmayı şiddetle isteyen monatlarız; bu isteğimiz gerçekleşmediği zaman da, ilişkisel dinamiklerimiz karaltılı ve tehlikeli olur. Kırılğanlıklarımız, ya-

ralarımız, güvensizlik ve zayıflıklarımız, incinebilirliğimiz korkunç derecede şiddetlenir.

KIRILGAN SÖZCÜKLER

Sözcükler: Soğuk ve sönük, acımasız ve taşlaşmış, aşkınlıktan yoksun ve içkinliğe dalmış ya da hafif ve derin, ılık saçan ve ölçülü, narin ve umuda açık, kırılğan ve ufalanır, karşılaşma ve diyaloga, ruh hali değişimlerine ve durumlara açık olan sözcükler, her birimizin hayatıyla ama özellikle de psikiyatriyle ilişki içindedir.

Kırılğan ve narin olan, umudun gökkuşağı mahiyetindeki sözcükleri, öyle olmayanlardan ayıran nedir? İlk grupta yer alan sözcükleri tanımamızı ve onların anlam ufkunu kavramamızı sadece sezgi ve duyarlılık sağlar. Kırılğan kelimeler beraberlerinde beklenmedik, aşkın, aydınlık, karaltılı, gölgeli ve alacakaranlık anlamlar getirir. Rilke'nin mavi ortancalar gibi kapanıp açılan, içine nüfuz edilemeyecek izlerle dolu ormanlara işaret eden sözcükleri kırılğandır; Leopardi'nin sözcükleri son derece kırılğandır ve yankıları, kayıtsızlığımızla, ilgisizliğimiz, acelemiz ve dikkatsizliğimizle kolaylıkla yara alır. Ungaretti'nin fazla ışıktan dolayı gözleri kamaşmış tarlakuşunu andıran, sessizlik ve sakınımdan, hayatın ılık ve gölgelerinden yeniden doğan sözcükleri de kırılğandır. Kırılğan ve güvensiz, duyarlı ve incinebilir kişilerin zayıflıklarının yani haysiyetlerinin kabul edilmesini ve saygı görmesini umutsuz bir şekilde arayan kimselerin ihtiyaç duyduğu sözler işte bunlardır.

Büyük Fransız onkoloğu David Khayat çok güzel bir kitabında hastalara yöneltilen sözcüklerin psikolojik ve insani önemini şiddetli bir şekilde vurgulamış, kelimelerin kişilerin haysiyetlerine ve kırılğanlıklarına saygı gösterebileceğini ya da

onları yıpratabileceğini belirtmiştir. Tümör tedavisinde elbette ki cerrahi müdahale, radyoterapi ve kemoterapi vazgeçilmez unsurlardır, ancak kendisi bunlara bir başka unsurun, sözcüklerin de eklenmesi gerektiğini savunmaktadır. Söylenen sözler, dinlenen sözler; paylaşılan sözler, birleştiren, rahatlatan ya da yaralayan sözler... Sözcükler engin bir güce sahiptir: Kelimeler, ıstırabın girdabına kapılmış, duygulanımlarına ve gerek bedensel acı gerekse de ruh acısı olan acılarına ses vermeye inanılmaz derecede ihtiyaç duyan hastalara yardımcı olabilir, yol gösterebilir, onların yüreklerine umut ya da umutsuzluk serpebilir.

Hastalıktan yara almış ne çok kişi, doktorların kendilerine yönelttiği fazla şiddet içeren, fazla katı, insancılıktan yoksun sözcükler yüzünden yıpranır. Koridorda ayaküstü söylenmiş ya da telesekretere bırakılmış bir teşhis, kayıtsızlık ya da endişe izlenimi uyandıran belli belirsiz bir hareket, bir soru karşısında kaçırılan bir bakış, her şey ama her şey kaygıya ve umutsuzluğa neden olabilir. Bu nedenle de hemen anlaşılabilecek ve yaralamayacak sözcükler bulmak gereklidir. Bu, tedavi eden kişilerin, kolay olmamakla birlikte zaruri olan görevidir: Hastalara anlaşıldıklarını, kırılğanlıklarının ve zayıflıklarının kabul edildiğini hissettiren insani ilişkiler kurmalıdırlar.

Bir kez daha David Khayat'a başvuralım: Onkolog olarak kariyerinin ilk zamanlarında, klinik çalışmalarında sözcüklerin bilimsel araçlar kadar faydalı olacağını asla aklına getirmemiş, ancak sonradan bunun böyle olduğunu idrak etmiştir ve öğretisinin en önemli parçası, öğrencilerine bıraktığı miras, tedavi sırasında sözcüklerin yumuşak ve korunaklı güzelliğine, tedavi edici güçlerine demir atmak olmuştur. Bir hastaya yaşamının tehlikede olduğunu, hayatının belki de kurtulabileceğini ama bunun bedelinin büyük kayıplar olacağını hangi nazik sözleri katederek söyleyebiliriz? Sözcükler anlamız şeyler değildir,

yekpare değildir, basit de değildir ve kendini kötü hisseden, kaygı ve umutsuzluk girdabına kapılmış halde olup da yardım isteyen kişinin ruhunda ancak yürekte gelmeleri ve sessizlikten filizlenmeleri, kırılğan, nazik, gölgeli ve esrarengiz olmaları halinde derin iz bırakır.

Ancak kuşku yok ki sözcükler yeterli değildir: Eğer hastalar kendilerini dinlemeye, kavramaya, acılarının bilincine varmaya zaman ayrılmadığı hissine kapılırsa, kendileri için yapılan her şeyin yardım için yapıldığını düşünmeyeceklerdir.

SESSİZLİĞİN KIRILGANLIĞI

Sözcükler kırılğandır; yaşamamıza yardım eden sözcükler ve acı ve umutsuzluk kapımızı çaldığında her defasında yeniden dile getirmemiz ya da keşfetmemiz gereken sözcükler kırılğandır; ama sözcükler sessizlikle örülüdür ve sözcüklerin kırılğanlığı, binbir şekilde dile gelen ve kolaylıkla parçalanan sessizliğin kırılğanlığına işaret eder.

Giovanni Pozzi'nin, çok kısa ama dolu dolu bir metinde sessizlikle ilgili kaleme aldığı sözler çok güzel ve can yakıcıdır; bu metindeki bazı parçaları alıntılarım isterim.

“Sözcüğün insanın belirleyici özelliği olmasının nedeni, insan doğasına eklemlenmiş olması değil, insanı oluşturmaktır. İnsan doğar, gelişir, biçimlenir ve kendini bir dille ifade eder. Dil kaçınılmaz olarak diyaloga götürür ve işte bu yüzden de, dil, ben-sen karşılaşmasının gerçekleştiği platformdur; yalnızlığı seven insan, kendi çizgisiyle uyuşmadığı için bu platformdan kaçmaya çalışır.”

Bununla birlikte sözcükler sessizlikten kaçınmaz: “Dinlemek için susmak gerekir. Sadece başkalarının konuşmasını kesmeyen (ya da yeniden dinlemeye koyulmak üzere kesen) fiziksel

bir sessizliğe değil; içsel, bir diğer deyişle başkalarının sözlerini ağırlamaya yönelik bir tutuma ihtiyaç vardır. İnsan kendi kişisel düşüncesinin işleyişini susturmalı, kalbindeki huzursuzluğu, kendisine rahatsızlık veren uğultuları, her türlü dalgınlığı dindirmelidir. Sessizlik ile söz arasındaki karşılıklı ilişkiyi en iyi şekilde anlamamızı sağlayan şey dinleme, gerçek dinlemedir.”

Ancak son derece kırılğan olan sessizlik, gün ışığına binbir şekilde çıkmakla da kalmaz, söz ya da hareketlerle binbir şekilde yara da alabilir. Sessizlik kendi içinde gizem, karaltı, albeni ve umut barındırır ve sözcükler, yaşamaya yardımcı olan sözcükler sessizlikten doğar, sonu olmayan bir döngüyle sessizlik içinde ölür. Sessizlikle sözcüklerin birbirine örölme şekilleri çoktur: Sözü canlı ve kıpır kıpır kılan sessizlik vardır; acı ve kaygıyı, sevinç ve umudu dile getirmek için sözcüklerin yerine geçen sessizlik vardır; karaltılı ya da ikilemli anlamlar içeren sessizlik vardır. Her sessizlik kendine has bir dile sahiptir ve bu dilin anlam ufuklarını kavramak, keşfetmek kolay değildir; bu durum, sessizliğin, kırılğan ve incinebilir bir sessizliğin çok acı bir şekilde mevcut olduğu psikopatolojik hayat paradigmatlarıyla uğraşıldığı zaman özel bir önem kazanır. Ne kadar iyi niyetli olursa da, böyle bir sessizlik kolaylıkla yara alır. Kadın ya da erkek bir hastayla yapılan terapötik bir görüşme, nice defa, kesintiye uğratılmaması ve esrarengiz anlamlarına kulak verilmesi gereken bir sessizlikle geçer; önemli olan şey, yalnızlık arzusundan gelen sessizlik ile derin bir hüzünden kaynaklanan sessizliği birbirinden ayırt etmektir; kişiler arası anlamlı bir ilişki kurma yetisizliğimizden kaynaklanan sessizliği umuda dair bir damla ya da bir kıvılcım taşıyan sessizlikten de ayırt edebilmemiz gerekir.

Sessizliğe gereksiz ya da olumsuz bir varoluş şekli olarak, söze ise ışık saçan ve pozitif bir şey olarak bakmaya meyiletme-

memiz mümkün mü hiç? Ancak hayatta her şeyin dile getirilir, ifade edilebilir olmadığını bilmemiz gerekir ve düşüncelerimizi, içimizdeki duygulanımları sadece açık ve net sözcüklerle dile getirebileceğimiz yanılsamasına kapılmamalıyız. Susan söz, zaman zaman konuşan sözden daha önemlidir.

Bunlar, Etty Hillesum'un Hollanda'daki Westerbork toplama kampında son derece güzel olan günlüğüne kaydettiği sözlerdir: "İçimde gitgide derinleşen bir sessizlik var. Hiçbir şey ifade edemedikleri için yorgunluk veren sözcükler sessizliğime çarpıyor"; her gün nice gereksiz söz söylüyor, sessizliğin onları içtenlik ve derinlikle kavramasına izin vermiyoruz: "Kendimizi tanımak ve başkasında neler olduğunu bilmede ihtiyaç duyduğumuz az sayıdaki sözcüğü bulmak için gereksiz sözlerden gitgide daha çok kaçınmamız lazım. Bu yeni iletişim şekli sessizlik içinde olgunlaşmalı."

Sözcükler sessizlikten doğar ve sessizlik içinde ölür; bununla birlikte sözcükler hiçbir zaman sadece çehrenin, bakışların ve gözyaşlarının, tebessümün diliyle konuşan sessizlik kadar kırılgan değildir ve sessizlik dilinin derin anlamları ancak içselliğin esrarengiz ışığının eşliğinde kavranır. Sadece sessizlikle, sessizliğin elle tutulmaz kırılganlığıyla sonu olmayan bir diyalog kurulursa, hesap kitap yapan mantığın gözleriyle asla görülemeyecek olan ruhun dile gelmez yaraları kavranabilir ve bu yaralar iz bırakmadan tedavi edilip iyileştirilebilir. Hastanede bir hastayla görüştüğümüzde konuşmaya, sessizlik dolu aralıkları sözcüklerle doldurmaya meyletme itkimiz yüksektir, sağlıklı kişinin kendini kötü hisseden kişinin sessizliğine zaman zaman ancak sessizlikle eşlik edebileceğini fark etmeyiz. Sessizliğin nedenlerini sezmeye çalışmalı, sessizlik karşısında asla sabırsızlığa kapılmamalı ve ona acelecilikle saldırmamalıyız. Sessizliğin bitmesini beklemek zahmetlidir, bununla birlikte, sessizlikle

kuşanmış bir hastanın savunmasız kırılğanlık içinde yaşadığı yalnızlık karşısında beklemek, susmak, hiçbir şey yapmamak ve karşılıklı tebessüm etmek gereklidir.

Başka diyarlardan gelen gizli sesleri, en derin mahremiyetten fışkıran ve dünyamıza da, acıya, kaygıya, hastalığa ve deliliğe ait *autre monde*¹'a da hayat dolu duygulanımsal yankılar taşıyan sesleri ancak sessizlik içinde bulunursak duyabiliriz. Kendi içimizdeki ve başkalarındaki kırılğanlık uçurumlarını ancak sessizlik içinde derinlemesine kavrayabilir, barındırdıkları ışığı ve karaltıyı kabullenmeyi öğrenebiliriz.

KIRILGAN DUYGULANIMLAR

Kuvvetli duygulanımlar, kuvvetli erdemler olduğu gibi, zayıf duygulanımlar, zayıf erdemler de vardır ve hayattaki en anlamlı duygulanımlardan kimisi kırılğandır. Hangi duygulanımları kırılğan sayabiliriz? Kırılğanlıkları neden kaynaklanır? Hüzün, çekingenlik, umut, huzursuzluk, sevinç, ruhun acısı, dostluk ve gözyaşı kırılğandır ve kırılğanlıkla örülüdür; bunlar, kırılğan olmasalar, insani anlamlarını ve duygulanımsal ışıltılarını derhal yitirirler. Kırılğan duygulanımlar kolaylıkla parçalanır ve un ufak olurlar: İlgisizlik ve kayıtsızlık buzullarının, muzaffer teknolojilerin ve tüketimin putlarının hücumuna dayanamazlar. Pekiyi ama umut, kırılğanlıkla ve akışkan bir narinlikle beslenmeseydi ne olurdu? Şüphe ve kararsızlığa yer bırakmayarak hayatı anlamından soyan çok sayıdaki sorunsal kesinlikten biri olurdu.

Kırılğan duygulanımlar olduğu gibi, nezaket, yumuşakbaşlılık, masumiyet, alçakgönüllülük, yumuşaklık ve şefkat gibi

kırılgan erdemler, zayıf erdemler de vardır; söz buraya gelmişken Norberto Bobbio'nun yumuşaklığı övdüğü çok güzel kitabındaki değerlendirmelere başvurmamak mümkün mü? "Bu erdemlere 'zayıf' dememin nedeni onları daha aşağı seviyede ya da daha az faydalı, daha az asil, yani takdire daha az şayan bulmamdan kaynaklanmıyor; toplumun aşağılanan ve hakarete uğrayan kesimine, fakirlere, asla hükümdar olmayacak tebaya, öldükten sonra mezarlıkta isimlerinin yazılı olduğu mezartaşından başka hiçbir iz bırakmayan kişilere, tarih yazmadıkları için tarihçilerin ilgilenmediği kimselere has bir erdem olduğu için böyle diyorum; bu kesim farklı, t'si küçük bir tarih, sular altında kalmış, tarih olmayan bir tarih yazar (Bununla birlikte, son birkaç yıldan bu yana makro-tarihe karşı konumlanan mikro-tarih üzerine konuşulmaya da başlanmıştır ve kim bilir belki de mikro-tarihte bu kimselere de yer vardır)."

Zayıf erdemler gibi, kırılgan duygulanımlar da yara almış insanlığın ışık saçan acılı yaralarına sahiptir ve bu duygulanımları böylesine insani ve esrareniz kılan da budur.

ÇEKİNGENLİK

Çekingenlik kırılgan, son derece kırılgan bir hayat biçimidir ve kolaylıkla kırılır: Sadece hareketler değil, edilmemiş bir tebesüm, verilmemiş bir selam ve özellikle de sözcükler, kırılgan olmayan, ruhsuz ve çorak olan sözcükler de çekingenliği yaralar ve hırpalalar. Yara ve zarar almış çekingenlikten geriye ne kalır? Zaman zaman hiç onarılmayan ve yarası kapanmayan yıldız kalıntıları, kanayan kıymıklar kalır.

Duygulanımların dünyasına esrareniz bir şekilde bağlı olan çekingenlik, insanı saklanmaya sevk eder ve öyle dalgalı, öyle ele gelmez antenleri vardır ki, etrafında var olan kayıtsızlık ya

da içtenliksizlik izlerini hemen kavrayıverir. Çekingenlik, yıllar acele ve pervasız ilerlediğinde bile bizi asla terk etmeyen bir yol arkadaşıdır. Her halükârda çekingenliğe ancak büyük bir hafiflikle dokunulabilir, değinilebilir: Aksi takdirde ufalanır, avucumuzdan kayıp giden kum taneleri gibi dağılıverir.

Ancak varoluşun gizli ilmiklerinde yer alan çekingenliği hemen fark etmeyiz: Çekingenlik saklanır, maske takar, kararır, zaman zaman da tamamen ortadan kaybolur ama can çekişse de ölmez; görüldüğünden farklı bir şekilde görülmek için sessizce haykırır. Başkalarıyla büyük bir iletişim kurma özlemi çeksek de, çekingenlik bizi diğerlerinden uzaklaştırır; eğer çekingensek, başkalarının içten olmayacağından korkar, onların his ve varoluşlarında belli belirsiz gördüğümüz gölgeleri ya da hiç olmazsa karaltıları, huzursuzlukları, zaman zaman da ikilemleri ince bir sezgiyle kavrayıveririz. Çekingenlik sahip olduğu karaltılı kırılğanlık sayesinde başkalarının içsel hayatıyla özdeşleşmemize yardımcı olmakla kalmaz, karşılaştığımız kişilerle yaşanmışlık mesafesini korumamız ve canlı tutmamız, başkalarının özgürlüğünü sonuna kadar savunmamız, sınırları hiçbir şekilde aşmamız için gayret etmemizi de sağlar. Her birimizin çekingenliği yaşama biçimleri sonsuz sayıdadır; bu, çok zaman bilinmez, sık sık çiğnenir ve bu, sadece kliniklerde ve hastane odalarında olmaz, sınıflarda, ailelerde ve gündelik hayatta da gerçekleşir.

Her şeye rağmen Leopardivari bir umudun ılık ve damlalarıyla beslenen çekingenlik, yoğun ve yaratıcı insani ilişkiler kurabilmemiz için ihtiyaç duyduğumuz hafifliği ve duyarlılığı sağlar ve bu, ruhun acısıyla, hüznle, umutsuzlukla, kaygıyla ve umutsuzlukla eğilip bükülmüş yaşamlara yöneldiğimiz zamanlar için de geçerlidir. Çekingenlik, elbette ki ergenliğin, yanmış ideallerin, en yüksek ve sürükleyici ideal özleminin

manidar mirasıdır; bu ideallerin yenilgiye uğraması, *başkaları* tarafından kayıtsızlıkla karşılanması, ruhu zaman zaman istemli ölüme dahi götüren bir yıpranmaya sevk eder.

Çekingenliğin ve çekingenliklerin, öylesine sık rastlanan ve bilinmeyen, öylesine gizli olan ve yarası kanayan ruhun bu hastalığı üzerine düşünmeye devam etmeden yapamam. Bunları, uzun yıllar önce psikiyatri hastanesinde geçirdiğim zamanlarda da, gerek genç olan gerekse de olmayan, geçici depresyon ya da psikotik dissosiyatif teşhisiyle evlerinden kopmuş, kırılğanlıkları, çekingenlikleri, duyarlılıkları ve takatsiz kalmış özlemleriyle acımasızca yara almış kadın hastalarda zaman zaman dile getirilmezliğin eşiğine gelmiş çekingenlik izlerini gördüğüm için de söylüyorum.

Çekingenliğin parıldadığı ergenlerde, titreşen kırılğanlığın sesini dinlemekten asla yorulmamak gereklidir: Aileler, okul ve psikiyatri bunu daima yapmalıdır. Çekingenliğe daima duyarlılık ve güvensizlik eşlik eder; bu hayat biçimi de eski ve gereksiz, zararlı ve neredeyse kusur olarak görülmektedir; oysa, kendi sınırlarından hiçbir zaman şüphe duymamış, bunun üzerine hiç düşünmemiş bir özgüven ne çok risk ve şiddet barındırmaktadır.

Psikiyatrik (belki de) tedavi ancak biraz güvensizlik duyularak, söylenen sözlerin ve yapılan şeylerin anlam ve anlamsızlığı üzerine kesintisiz olarak düşünülerek yapılabilir.

SEVİNÇ

Sevinç çok kırılğan ve elle tutulmaz bir duygulanımdır, geçmiş ya da gelecekte değil, şimdiki zamandan beslenir, mutluluktan büsbütün farklı bir şeydir. Sevinci tanımlamak, özünü mutluluğunkinden ayırt etmek için, Rainer Maria Rilke'nin bazı mektuplarından alıntı yapmaktan daha iyi bir yol bilmiyorum.

Kendisi, 1914 yılının Ocak ayında arkadaşı Ilse Erdmann'a gönderdiği mektupta şunları söylemektedir: "Bu dünyada hiçbir sevincin [*Freude*] gerçekliği tanımlanamaz, yaratma eylemi sadece sevinçte hâlâ gerçekleşmektedir (mutluluk [*Glück*] ise, aksine, zaten var olan şeyler üzerinden güzel vaatlerde bulunan ve yorumlanabilecek olan bir takımyıldızdır); oysa sevinç, zaten var olanın muhteşem bir şekilde artmasıdır, yokluktan gelen katışıksız bir büyümedir. En nihayetinde mutluluğun zihnimizi teşkil etme biçimi oldukça zayıf olmalı, zira yerini hemen ne kadar süreceğini düşünmeye ve bu konuda endişe etmeye bırakır. Sevinç ise bir an sürer, zincirleri, zamanı yoktur; onu tutmak da kaybetmek de mümkün değildir çünkü varlığımız onun dinamikleriyle, tabiri caizse, kimyasal olarak değişir ve sevinç, genellikle mutlulukta olduğu gibi, yeni bir karışımda tat aramakla ve keyiflenmekle kendini sınırlandırmaz." Bir başka arkadaşına, Marianne Goldschmidt-Rothschild'e aynı yılın Aralık ayında yazdığı mektupta ise şöyle diyor: "Sevinç, anlatılmaz bir şekilde, mutluluktan daha fazlasıdır; mutluluk insanlara aniden çıkagelir, mutluluk kaderdir; sevinci ise insanlar kendi içlerinde filizlendirir, sevinç kalbin güzel bir mevsimidir sadece; sevinç insanların elinde olan en büyük şeydir."

Ama Rilke'nin yaratıcı imgeleminin keskin usturası, bir başka mektupta, 1921 yılının Mayıs'ında Nanny Wunderly-Volkart'a yazdığı mektupta, sevince dair daha başka can yakıcı ve baş döndürücü bağlamlar ortaya koyuyor: "Mutluluğun tersi vardır, mutsuzluktur bu; oysa sevincin tersi yoktur, işte bu nedenle de sevinç, duyguların en saf olanıdır, ruhun mihenktaşısıdır. Sevinmesini bilmek, mutlu olmaktan fersah fersah farklıdır, her türlü tehlikeden, tanrıların hasedinden bile uzaktır, değişmez. Sevincin hasedi çekilemez! Ve sevinç, aynı zamanda bir kamıttır da çünkü asıl güç gösterisi onda gerçek-

leşir; sevinçte insanın gerçek hali, kalbinin gerçek donanımı ortaya çıkar.”

Kalbin imgesi olarak sevinç ve sevincin imgesi olarak kalp: Her ikisi de öyle kırılmandır ki!

Rilke'nin olağanüstü değerlendirmelerine bir şeyler eklemek istersem, elbette ki, sevincin ancak kalbimizin gündelik olaylardan sıyrıldığında doğan bir duygulanım olduğunu ve ona, başkalarına açılmamızı sağlayan el değmemiş kaynaklarla, bağlılık ve dayanışmayla ulaşıldığını söyleyebilirim sadece. Sevinç dışsal değil de, içsel bir şeylerden kaynaklanan aydınlık bir duygulanımdır: İçsellüğimizin uçurumlarından fışkıran bir çeşme gibidir neredeyse. Sevinç narin ve çok kırılman bir duygulanımdır; evet, bir an için görülen ve gece ile şafak zamanı arasında ortadan kaybolan sabahyıldızı gibidir: Malherbe'nin çok güzel bir şiirinde sözü edilen o gül gibidir, kısa süren sabahta filizlenip ölür. Sevinç bizi insani durumun gizemi hakkında derin düşünmeye sevk eden anlatılmaz bir hafifliğe sahip bir duygulanımdır, hayatın en zor durumlarına bile dayanan, bununla birlikte son derece kırılman bir duygulanımdır ve filizlendiği zaman, daima kalpten gelir. Sevinç elle tutulmaz ve uçup kaçıcı bir duygulanımdır, ona ulaşmak ve onu tutmak kolay değildir. Parmaklarımızın arasından kayıp gider, bununla birlikte, tıpkı kuyruklu yıldızın kuyruğu gibi, içimizde: Belleğimizde ve kalbimizde yaşamaya devam eder.

1941'den 1943'e dek Westerbork'ta, Hollanda'daki toplama kampında bulunmuş Etty Hillesum'da da gördüğümüz üzere, sevinç, acıyla ve gündelik ölüm bekleyişiyle kıvrılan bir durumda bile sönmeyen gizemli bir özleme, sonsuzluğa duyulan özleme tanıklık eder. Hillesum, anne babası ve kardeşi Mischa'yla birlikte ölüme gönderilmeyi bekliyordu (üstelik Auschwitz'ten sağ çıkmış Jaap da, Hollanda'ya dönerken öl-

müştü). Etty Hillesum'da ancak yüreğim ağzıma gelerek alınılabileceğim sözcüklerle anlatılmaz bir şefkatle dolu bir sevinç filizlenmiştir: “Dikenli telleri, ölümün hâkimiyetini görmüyorum mu sanıyorsunuz siz? Evet, bunları görüyorum ama gökyüzünden bir kesit de görüyorum ve bu gökyüzü kesiti benim kalbimde ve kalbimdeki bu gökyüzü kesitinde ben özgürlüğü ve güzelliği görüyorum. İnanmıyor musunuz yoksa? Böyle oysa.”

Pekiye, son olarak, sevinç, hayatın anlamına dair: İçimizdeki kadere dair ne der? Sevinç, bizlere, belki de, hayatımız kayıtsızlığın, ilgisizliğin, bencilliğin, saldırganlığın, şiddetin ve de ölümün acımasız dikenleriyle kararsa bile, hayatımızda insan olma durumunda kök salmış anlamı yeniden bulabilme imkânının bulunduğunu söylüyor. Sevinç; lütfun, lütfun gizeminin ruhumuzda bulunması halinde, bir toplama kampının karanlığında bile ışığı seçer gibi olmamızı sağlayan sırrına erilemez bir kaderdir. Ama bize, her birimize düşen görev, sevincin, sevincin narin kırılğanlığının izlerini hayat boyu karşılaştığımız her tebessüm ve bakışta aramaktır. Sevinci buz gibi dikkatsizliğimizle kurutmayalım.

RUHUN HÜZNÜ

Hüzün, sadece, onu kendi ruhunun uçurumlarında yaşayanların derinlemesine bildiği bir hayat deneyimidir, insanı kırılğan ve savunmasız kılar: Bizleri kendimizin ve başkalarının belirgin umutlarına daldırır, bizlere amansızca acı çektirir. Gözyaşlarıyla yıkanmamış gözlerin göremediği hüzün ruhumuzda yaşarken, güven duygumuz sarsılır, alışıldık dayanak noktalarımızın arayışına boş yere çıkarız zira parçalanmış haldedirler.

Kırılganlıkla eğilip bükülmüş her hayat biçimi gibi hüzün de yalnızlık, terk ediliş, ilgisizlik ve kayıtsızlıkla kolaylıkla yara alır ve bu yaralar her zaman kapanmaz: Simon Weil'in harika bir şekilde betimlediği gibi, artlarında bazen talihsizliğe dönüşen dinmek bilmez bir acının izi kalır. Şu an hastalık olan hüzünden, patolojik hüzünden, depresyona dönüşen hüzünden değil, hayatın bir parçası olan, Leopardivari hüzünden, yaratıcı hüzünden, öylesine kırılğan ve narin, öylesine incinebilir ve hassas olan, kuşkusuz hayatın içinden doğan ama aynı zamanda ve özellikle de dışarıdan gelen yaralara öylesine açık olan hüzünden söz ediyorum. Diğer çalışmalarım da bundan bahsettiysem de, kırılğanlığın fenomenolojisini işleyen bu kitabımda da Romano Guardini'nin hüzün ve melankoliden söz eden çok güzel kitabında kaleme aldığı değerlendirmelere atıfta bulunmadan edemem. Kuşkusuz ki hüzün ve melankoli birbirleriyle örtüşür ve en nihayetinde de semantik bağlamda özdeşleşirler; dolayısıyla da kâh hüzün kâh da melankoli sözcüğünü kullanacağım: Bunların her ikisi de derin bir kırılğanlıkla, her kırılğan duygulanım gibi hayat boyunca net ya da belirsiz bir şekilde akan ruhun zayıflığıyla eğilip bükülmüş bir insani durumu işaret etmektedir. (Depresyonun ise semantik boyutu açıkça klinik ve psikopatolojiktir; hastalık mahiyetindeki hüzne işaret eder, ruh hali anlamındaki hüzne değil.)

“Hüzün çok acılı bir şeydir ve bizi, psikiyatrların eline bırakamayacağımız insani varoluşumuzun kökenlerine derinlemesine inmeye sevk eder. Eğer hüznün anlamı üzerine tartışmıyorsak, bunun nedeni onun psikolojik ya da psikopatolojik değil, ruhsal bir mesele olmasıdır. Bizler hüznün insanlığımızın derinliğiyle yüzleşmemizi sağlayan bir şeyle ilintili olduğu kanaatindeyiz.” Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Romano Guardini, melankoli ve hüznün anlamlarının ikisini de içeren Almanca kavramın (*Schwermut*'un) anlamını belirtirken, bu kelimenin ruhun ağırlığı anlamına geldiğini söylemektedir: Bu, insanın üzerine çöken ve onu ezecek kadar aşağılara çeken bir ağırlıktır. Böylesi bir duyarlılık insanı varoluşun acımasız katılığından dolayı kırılğan ve incinebilir kılar. Ruh hayattaki geri dönüşsüz şeyler yüzünden yaralıdır: Her yerde bulunan acı, özellikle de kırılğan ve savunmasız kişileri yaralar, talihsizlik zaman zaman yaşamı son derece acımasız ve amansız kılar.

Gene Romano Guardini'nin söylediği üzere kırılğanlık, hüznünden, melankoliden, ruhun ağırlığından doğan ve hayatta yara açabilecek olan her şeye karşı özel bir duyarlılık taşıyan acının varoluş biçimiyle iç içe girer. Her şey acı kaynağı olur, varoluşun kendisi bile: İnsanın kendi varoluşu ve ne var ne yoksa her şey acıya dönüşür. Bu derin hüznün, insanı kendisini yaralayan şeylerden uzaklaşmaya, gizli saklı ve yalnız kalmaya sevk eder; insan, bunu gerek öz sevgisi nedeniyle, gerekse de başkalarına yük olmamak için yapar. Saklanmaya yönelik bu itki insanlardan uzak durmakla ifşa olur. Melankolik kişi kendini yalnızken iyi hisseder ve sessizliğe karşı ateşli bir özlem duyar. Onun için sessizlik asli bir şeydir: Bu ona nefes almasını, hafiflemesini ve rahatlamasını sağlayan ruhsal bir ortam sağlar.

Bunlar, başarılı bir edebiyat eleştirmeni olduğu kadar, psikanalitik psikiyatri formasyonu da bulunan Jean Starobinski'nin yakın zamanda yayımlanan bir kitabında daha başka bir dille ve muhteşem bir şekilde ifade edilmiştir.

UMUT

Şimdiki zamanla değil de, henüz var olmayan gelecekle yaşayan umut da kırılmandır; bununla birlikte onun bu kırılmanlığı, var olmayan bir geleceğe bağılı olması, sonu olmayan düşüncelere konu olmaktadır.

Umudun gizine ilişkin olarak Blaise Pascal'ın ışıık saçan sözlerini alıntılammak mümkün mü hiç? “Hemen hiçbir zaman şimdiki zamanı düşünmeyiz, ola ki düşünürsek de bunu daima geleceğe hazırlanmamızı sağlayacak ışıık edinmek için yaparız. Geçmiş ve gelecek araçtır, sadece gelecek amacımızdır. Bu nedenle de bizler hiçbir zaman yaşamayız, yaşamayı umarız ve kendimizi mutlu olmaya hazırladığımızdan, kaçınılmaz olarak hiçbir zaman mutlu olmayız.”

Umduğumuz zaman, içimizde umut filizlendiğinde, onun ne kadar kırılman, incinebilir ve görünürde eften püften olduğunu fark ederiz; bununla birlikte umudun, sahip olduğu kırılmanlıkla açıkça çelişki içinde bulunan bir süresi, psikolojik ve insani bir doluluğu vardır. (Hayatta kırılman gibi durup da kırılman olmayan deneyimler ve şeyler vardır; kırılman durmayıp aslen kırılman olan deneyimler ve şeyler de vardır.)

Ama şimdi Friedrich Nietzsche'nin umutla ilgili olağanüstü sözlerini alıntılammak isterim. “Umut, aceleci ve apansız hayat deresinin üstüne atılmış gökkuşağıdır, köpükler onu yüzlerce kez yutar ama o hep yeniden belirir. Dereyi, tam da yabancı yabancı, tehlikeli tehlikeli çağıldadığı yerde, o narin ve güzel atılmanlığıyla sürekli aşar.”

Geçen yüzyılın büyük psikiyatrlarından biri olan ve derin felsefi bir sezgi taşıyan Eugene Minkowski ise umudu şöyle tanımlamıştır: “Umut, gelecekte, bekleyişten daha uzaklara gider. Ben ne şu an içimdeki de dışımdaki gelecekle ilgili bir şey için bir

şey umarım; bunun ötesine uzanan gelecek için bir şey umarım. Umut sayesinde çok yakın geleceğin dayatmasından kurtularak, daha uzak, daha geniş, vaat dolu bir geleceğe açılırım. Geleceğin zenginliği önüme şimdiki zamanda serilir” ve sözünü şöyle sürdürür: “Ancak umut bir başka anlamda da ‘daha uzaklara gider’: Umut bizi çevreyle-oluşumla doğrudan temastan uzaklaştırır, bekleyiş mengenesini ortadan kaldırır ve şimdi önüme serilen yaşanan mekândan özgürce uzaklara bakmamı sağlar.”

Umudun kırılğanlığı ve narinliği, her depresyon durumunda, ruh hali mahiyetindeki melankolide değil de, hastalık mahiyetinde olan melankolide manidar bir şekilde ortaya çıkar; kişi bu durumda derin bir hüznün girdabına, altüst edici bir ruh ağırlığına kapılmış haldedir. Genç bir hasta olan Maria Teresa’nın umutsuzluk ve kaygıyla yıpranmış sözleri, şiddetle arzulanan bir ölümün eşiğinde ölen umudun kırılğanlığını gözler önüne sermektedir: “Tutunacak hiçbir dalım yok. Beni anlamlı kılan hiçbir şey yok artık. Kendimi umutsuz hissediyorum: Keşke ağlayabilsem. İntihar edemeyeceğimi hissediyorum, ama bu, acımı ve kaygımı daha da derin ve sancılı kılıyor. İntihara umut bağlayabilsem, yakın bir ölüme bel bağlayabilsem, kendi ölümümü seçebilecek olsam, o zaman bu korkunç acıya daha kolay katlanırım çünkü acımın bir sonu olduğunu bilirim. Ölümünden yana umudum yok. Bu umuda sahip değilim. Artık hiçbir umudum yok.” Ölüme dair bir umudu bile, ölümünden yana umudu bile kalmamış. (Depresyon şiddetlendiğinde, hissedilen derin acı sonu olmayan bir şekilde uzar ve istemli ölüm oracıktadır: O bitkin albenisiyle, büyüleyici, uysal ve aşına ışıyla elden kaçan bir ufuktur.)

Uzun depresyon ayları boyunca, kırılğanlığı nedeniyle kaygı tarafından yutulmuş olan umut, Maria Teresa’nın can yakıcı sözlerinde hiç ortaya çıkamamıştır. Umut, sadece depresyon

hali hafiflemeye yüz tuttuğunda, yavaş yavaş yeniden filizlenmiştir: “Dün içimde nedensiz bir umut vardı. Kalbimde bir umut vardı sadece *umut* vardı. Önceden belli *bir* umudum olmadan umamayacağımı düşünüyordum: Dün ise içimde aniden bambaşka bir umut filizlendi. Kalbimde bu umut vardı. Kısa sürdü ama güzeldi. Mesela bugün kalbimde bu umut yok artık. Bu umudu öylesine inkâr etmişim ki. Geleceği de kapsayan bu umut doğuyordu içimde. Önceden gelecek beni korkutuyordu çünkü onu şimdinin tekrarı olarak görüyordum. Dün bu olumsuz hissi duymadım: Gelecek ucu açık bir durum halini alıyordu. Umut açılıyordu ve bu, yeni bir yaşama kavuşmak gibi bir şeydi.”

Radikal bir deneyim olan depresyonda sadece umutsuzluk ve kaygı, Augustinusçu anlamda geçmiş ve şimdiki zaman arasında var olan bağlantıdan tamamen kopuk bir şimdiki zamanın sonsuz yinelenişi vardır. Depresyon hafiflemeye yüz tuttuğunda, o zaman geçmişi tekrar yakalayiveren bir umut yeniden filizlenir ve geçmiş, *açık* bir geleceğin ufkuna dalar: Bu, umudun ne kadar kırılğan bir hayat şekli olduğunu göstermektedir; evet, umut öylesine kırılğandır ki, sürekli yitmeye ve çözülmeye meyleder; bununla birlikte hiçbir zaman yok olmaz, radikal depresyon durumundaki acılı ve çorak hallerde bile hayatta kalır.

Sadece psikopatolojik deneyimlerde değil de, hayat deneyimlerinde de umudun gidişatını, kırılğanlıklarını ve zenginliklerini bilmek ya da hiç olmazsa bilmeye çalışmak, umudun izini sürmek ve umut düşüşlerini değerlendirmek açısından hiç kuşkusuz ki çok faydalıdır. Umut, elbette ki kırılğandır, hayatın acılı olayları karşısında kolaylıkla paramparça olur, onu tanımak ve korumaya çalışmak gereklidir çünkü umut, sahip olduğu aşkınlık sayesinde, insanların ve şeylerin dünyasıyla sürekli ilişkide olmamızı sağlar. Umut tutulmaları, ruhun

karanlık gecelerinde ve gölgelerinde meydana gelen kazalarla, kaygı ve yıpranmalarla birlikte yol alır. Umutları aramayı ve uçsuz bucaksız anlam ufuklarını anlamayı asla unutmamalıyım.

YILDIZSI ARKADAŞLIKLAR

Arkadaşlığın, olası arkadaşlıkların özü, Nietzsche'nin parlak sözlerinde bütün parıltı ve kırılğanlığıyla ortaya çıkmaktadır. "Arkadaştık ve yabancıya döndük. Ama doğru olan da bu ve bunu, utanmamız gereken bir şeymişçesine, saklamak ya da gölgede bırakmak istemiyoruz. Biz iki gemiyiz, her birimizin kendine ait bir hedefi ve güzergâhı var; yollarımız kesişebilir ve bunu, tıpkı yaptığımız üzere, bir şenlikle kutlayabiliriz: O zamanlar bizim akıllı uslu iki yelkenlimiz aynı limanda ve aynı güneşin altına demir atmış, sakın sakın duruyordu; aynı hedefe, her ikisi de aynı hedefe varmış edasındaydı."

Her birimizin hayatında birtakım şeyler değişebilir: Gemiler uzaklaşır ve birbirlerine yabancılaşır; bu uzaklığın geçici mi kalıcı mı olduğu bilinmez ve bu, arkadaşlık gibi böylesine güzel ve aydınlık bir deneyimin de kırılğanlığın dile gelmez izlerini taşıdığını gösterir.

Sözü gene Nietzsche'ye verelim: "Ama tam da o an, görevimizin her şeye kadir şiddeti bizi gene birbirimizden uzaklaşmaya, farklı denizlere ve güneşlere yol almaya sevk etti; belki de bir daha hiç görüşmeyeceğiz – hatta belki de görüşecek ama birbirimizi tanımayacağız: Farklı deniz ve güneşler bizi dönüştürmüş olacak! Birbirimizle yabancılaşmamız *zaruri* bir yasa adeta ama işte tam bu yüzden kendimize daha da layık olmalıyız!" İnsan olmanın bir durumu olan arkadaşlığın, öylesine karaltılı ve öylesine kırılğan, öylesine sıradanlaştırılmış ve gündelik hayat tarafından kirlenilmiş arkadaşlığın anlamını derinlemesine

ortaya koyan bu metin son kısımda, dile gelmez bir umuda açılmaktadır: “Ancak hayat çok kısa, asil bir olanak mahiyetinde arkadaş olabilmemiz için görüş alanımız çok kısıtlı. Böylelikle de, dünyada birbirimizin düşmanı bile olacak olsak, yıldızsı arkadaşlığımıza *inanmak* istiyoruz.”

Böylesine kırılğan ve böylesine ısıltılı olan bu hayat biçimi hakkında daha başka neler söyleyebilirim? Arkadaşlıkta, görüşülmediği, karşılaşmadığı ve konuşulmadığı zaman bile devam eden sonsuz bir diyalog yatar. Dost bir kişiyle karşılaşıldığında, sessizlik silinir ve yokluk ortadan kaybolur: Sadece görünürde kaybolmuş ama aslen hiç kesintiye uğramamış olan diyalog yeniden kurulur. Zaman, içsel zaman, kum saati zamanının neden olduğu kesintiler yüzünden değil kırılmak, eğilip bükülmez bile ve sessizliğin dili yine sözcüklerin dili haline gelir: Gözlere ve bakışlara yansıyan çehrelerin dilidir bu.

Arkadaşlıkta diyalog, sessizlikler ve sözcükler üzerinden kurulan diyalog vardır ve arkadaşlık, birbirine dost olan kişilerin arasında gizli saklı akan karstik akıntılar gibidir: Arkadaşlar ister yakın ister uzak olsun, ister mevcut ister namevcut olsun, ne zaman olursa olsun, çanlar çaldığında birbirlerini dinleyebileceklerini, birbirleriyle konuşabileceklerini, karşılaşabileceklerini, her mesafeyi ve görünürdeki kayıtsızlığı aşabileceklerini bilir. Arkadaşlık, acının ve hüznün yokuşundan indiğimiz zamanlarda, kurtulmamızı sağlayan saldır ve içten olması kaydıyla, yeni ya da eski olmasının bir önemi yoktur; her arkadaşlıkta kolaylıkla sönmeyen bir birliktelik ışığı yanar.

Hayatta var olan her asli şey gibi arkadaşlık da sadece sunulabilecek bir şeydir, ancak farklı farklı arkadaşlık çeşitleri vardır ve bunlar asla durağan ya da hareketsiz olmaz: Öngörülmemiş yakınlıklarla, uzaklıklarla ve hayattaki olaylarla yükselir ya da alçalırlar. Nietzsche'nin dediği gibi, “Her geminin kendi hedefi

ve rotası vardır ama her gemi, yanına daha başka gemileri çağırabilir: Bu karşılıklılık ve dayanışma döngüsünde, belki de kapalı olmayan, açık olan bir arkadaşlığın özünü seçebilmemiz mümkündür. Son olarak da, arkadaşlık bellek demektir: Kronolojik bellek değil de, yaşanmış bellektir, her defasında geçmiş i yürürlüğe koyan ve ona yeni ve yaratıcı anlamlar yükleyen iç-selleştirilmiş bellektir.

Ama arkadaşlığın da kırılğan olduğunu, yorgunluktan, kayıtsızlıktan, dikkatsizlikten, endişeden ya da sarsıcılıkları her zaman aşikâr olmayan dış etkenlerden yara almaya açık olduğunu hiçbir zaman unutmamak gereklidir. Arkadaşlık sevinç, umut, nezaket, şefkat, çekingenlik, ruhun hüznü, incelik ve duyarlılık kadar kırılğan olmasa da, yara açan hayatın sancısı onda da barınabilir.

HASTALIK KIRILGAN KILAR

Hastalık her birimizin yaşama şeklini değiştirir: Bizi hasta olmadığımız zamandakinden de kırılğan kılar. Fiziksel hastalık, hayatımızın her saat ve mevsiminde mevcut olan her türlü insani kırılğanlığımızı gün ışığına çıkarır, başka başka insani kırılğanlıkları, ölüm kaygısından ibaret olan kaygıyı ortaya çıkarır ve bizi yalnızlık uçurumlarına sürükler. Her birimiz hastalığı farklı şekillerde yaşarız, ancak hastalığını kaygı ve umutsuzluk içinde yaşayan bir kimseye yardım etmek istersek, her insani kırılğanlık deneyiminde ama özellikle de hastalık nedeniyle ortaya çıkan kırılğanlıkta var olan acı, yalnızlık, sessizlik ve yaşama zahmetine dair dile getirilmeyen sözcüklere kulak vermemiz gereklidir.

Evet, kırılğanlık içimizde yaşar ve insan olma durumumuzun bir parçasıdır; bununla birlikte kırılğanlık, sadece fiziksel hasta-

lık durumunda değil, özellikle de psişik hastalıkta, şiirin bahtsız kız kardeşi olan ve ruhun keskin ağrısını, derin duyarlılığını, yakınlık ve sevgiye dair can yakıcı özlemi beraberinde getiren delilikte de gün ışığına çıkar. Her nevi delilikte kırılganlık, uçsuz bucaksız bir kırılganlık ve duyarlılık bulunur, buna yakınlık ve sevgi özlemleri eşlik eder; kişi, ruhun nezaketi ve insani dayanışmayla beslenen bir kabullenişe ihtiyaç duyar. Daha ileride, deliliğin sırlarını ama özellikle de duyarlılığını ve kırılganlığını ortaya koyan daha başka şeyler söylemek arzusundayım.

HASTA BEDENİN KIRILGANLIĞI

Monique Selz, özgürlük mekânı olarak tanımladığı ar duygu-suyla ilgili çok güzel bir kitabında, hasta olan kişinin bedeninin kırılganlığıyla ve de tedavi eden kişinin zaman zaman açtığı yaralarla yüzleşmekte ve şöyle demektedir: “Hastaların ar duy-gusuna yönelik saygı eksikliğinin bazen skandala teğet geçtiğini söylemek neredeyse sıradan kalmaktadır. Yetmişli yıllarda, terapistlerin söylemlerinde, ‘hastanelerin insanileştirilesi’ düşüncesi geçiyordu. Bununla, tıbbın özellikle de insanlara yönelik olduğu vurgulanmak isteniyordu.” Selz, sözünü şöyle sürdürüyor: “İn-san bedeni günümüzde ‘ilerleme’ amacıyla kullanılan ve gitgide daha ‘rekabetçi’ olan araştırma teknikleri ve tedaviler nedeniyle daha önceden hiç olmadığı kadar araçsallaştırılmış, bölünmüş ve manipülasyona uğramıştır. Süper teknisyenlere dönüşmüş doktorların artık hastalarla ve aileleriyle konuşmaya zamanı kalmamıştır. Hastanın yatağını çevreleyen yirmi kişilik ekibiyle gelen ‘başhekim ziyareti’ ‘hasta’nın patolojisiyle gerçekten de ilgilenildiği kanısını yaratabilir. Ama bu o tıbbi ‘vakanın’ ardında, kendisini tedavi edecek kişinin ilgisini çekmekten hoşnut olmakla birlikte, çok sayıda meraklı göze o şekilde maruz kal-

mamayı tercih edecek bir kişi olduğunu kolaylıkla unuttuğumuz anlamına geliyor.”

Hastalık hiç kuşkusuz ki insanı gerek bedensel, gerek ruhsal olarak kırılğan kılar ve her iki kırılğanlık da, nezaket ve anlayış göstermeyen, acı ve kaygıya yönelik kabulleniş taşımayan ve saygılı olmayan davranışlarla ilişkilidir; acıyı hafifletmek için bazen tek bir tebessüm bile yeterlidir.

DELİLİKTE YATAN KIRILGANLIK

Bu aşamada, deliliğin psikopatolojik ve klinik özelliklerinden değil de, onun insani boyutunu ve kırılğanlığını, incinebilirliğini ortaya koyan fenomenolojik özelliklerinden söz etmeyi isterim. Delilik şiddet değildir, delilik anlamsızlık tarafından tutuşturulmuş doğal bir afet değildir, tarihsel ve sosyal bir deneyimdir: Hayvanlar âleminde delilik yoktur. Delilik hayata yabancı bir şey değildir: Bazılarımızda çok yoğun bir biçimde ve hüzün, umutsuzluk ve disosiyasyon saçarak doruk noktasında belirir; ama en derin kökeniyle delilik, insani *bir* ihtimaldir ve az ya da çok acılı karaltılarıyla, gölgeleriyle, kalbin Agustinusçu anlamdaki huzursuzluklarıyla bu ihtimal her birimiz için mevcuttur.

Delilik, tümör gibi bir şey değildir, ona maruz kalmış olanlarla kalmamış olanları ayıran ve birbirinden uzaklaştıran net bir sınır yoktur çünkü delililik ile delilik-olmayan arasında niteliksel değil, niceliksel bir mesafe vardır. Örneğin kaygı hemen herkeste bulunan bir hayat deneyimidir (Geçmiş yüzyılın en büyük psikiyatrları arasında yer alan Kurt Schneider’in dediği gibi, hayatımızda kaygı deneyimi yaşamaktan ya da yaşamış olmaktan değil, bunu hiç yaşamamış olmaktan endişelenmeliyiz); ancak kaygının artması ve keskinleşmesi, yangın halini alması ve kontrolden çıkması halinde ilaç tedavisine ihtiyaç duyulur. Öte

yandan hiçbir delilik yoktur ki içinde kırılgnlık, incinebilirlik, duyarlılık, ruhun acısı, yakınlık ve sevgi özlemi olmasın; bu psiko(pato)lojik ve insani deneyimler zaman zaman ışıık saılan yaratıcılık biçimlerinin doğmasını sağlar.

Delilik, ilaç tedavisi ancak sonu olmayan bir dinleme ve diyalog eşliğinde gerçekleşirse tedavi edilebilir; olası her söylemin radikal anlamı, alttan alta esen rüzgârları deneyimlemiş Avusturyalı büyük şair Georg Trakl'ın bazı muhteşem sözlerinde yeniden filizlenmektedir: “Hayat ahenk ve yumuşak delilikle yankılanır.”

Delilik, kendi duygulanımlarına kapanıp dışarıya duvar örmeyen, başkalarının duygulanımlarına kapalı olmayan, kayıtsızlık ve ilgisizlikten yara almaya açık özel bir incinebilirlik hali taşıyan insani bir durum olduğu için kırılgnandır. Delilik, insan olma halinin aksi takdirde içimizde gizli kalacak bazı derin gerçekliklerinin fışkırmasını sağladığı ölçüde kırılgnandır. Dinmek bilmeyen bir nehir olan hayat, her gün içine daldığımız bu nehir, bizi sürükler ve içsellüğimizden ibaret olan bu derin sular hakkında düşünmemize ve onun içinde neler gizlendiğine bakmamıza izin vermez; bu nehrin suları zaman zaman ancak kapımızı delilik çaldığında durulur ve işte biz o zaman, o sularda aksi takdirde gözle görülemeyecek olan anlam yapıları buluruz.

İçsellüğimizin, öznelliğimizin derin katmanlarında neler görebiliriz? Delilik, psikolojik ve insani dünyamıza girdiğinde, içsellüğimizin, öznelliğimizin kırılgnlık ve incinebilirliğini belirleyen şey ne olur? Suçluluk hissinin ve hastalığın, kaygının ve yiyip yutan hüznün, paramparça olmuş bekleyişlerin, düşüncenin kanatlanmasına izin vermeyen duygulanımların, otistik bir tecrit durumuna dek varan yalnızlığın, yaşanmış zamanın ve mekânın algısındaki değışiklik, yaralanmış öz-

gürlüğün, ölmekte olan umuda açık karşılaşmalara duyulan özlemin, kısacası varoluşun kırılğanlığının ve incinebilirliğinin deneyimi, delilikten doğan ve de en acılı, en altüst edici olan hayat biçimleridir.

Her hasta, ailesi ve sosyal çevresi özdeşleşim ve duygulanımsal katılım gösterdiği takdirde, kendi içsel hayatında bu deneyimleri fark edebilir ve ifade edebilir. Aile ve sosyal çevresinde böyle bir tutum yoksa, kişiler arası ilişkileri soğuk ve taşlaşmışsa, diyalog ve söyleşi bulunmuyorsa, hasta kişi kendi iç dünyasına, umuda kapanmış yalnızlığına gitgide daha çok kapanacaktır.

Her birimizin hayat hikâyesi bir yaştan diğer bir yaşa geçerek gerçekleşir ve oluşur: Çocukluktan ergenliğe, ergenlikten yetişkinliğe, yetişkinlikten yaşlılığa geçeriz ve bu dönemlerden her biri, ortadan kaybolup da yerini izleyen döneme bırakırken, olası bir psikotik krize yol açabilir ve bu, özellikle de ergenlikten ergenlik-sonrasına geçildiği zaman için geçerlidir: Zira söz konusu her iki dönem de anlam ve değerler bakımından yoğun bir değişikliği beraberinde getirir; bilinç, karşılaşılacak olan dönemin gitgide daha can yakıcı hale gelen karmaşıklığı ve kırılğanlığıyla yıpranır. Bunun neticesinde özellikle de hayatın yeni sorunsallarına karşı en duyarlı ve kırılğan olanlar psikotik krize girer.

İSTEMLİ ÖLÜM

Antonia Pozzi'nin yaşamına ve şiirine, 1938'de yirmi altı yaşında ölme seçimine, yaşamanın kırılğanlığı, yılgın yorgunluğu, ölüm özlemi ve acı eşlik etmiştir. Şiirleri, mektupları ve günlükleri, sonsuz bir psikolojik ve insani kırılğanlığın izlerini taşıyan bir hayat biçiminde yavaş yavaş istemli ölümün olası eşğinin be-

lirmesini görür gibi olmamızı sağlamaktadır; asla unutmamalıyız ki, yaşama son vermeye yönelik nihai karar her halükârda saygı duymamız ve korumamız gereken bir gizemin içinde yer alır. Ancak şunu belirtmek isterim ki Antonia Pozzi'nin istemli ölümüne kimse tarafından bilinmeyen yaratıcı ve yakıcı hayal gücü tarafından yenip yutulmuş bir ergenliğin kırılğanlığının, duyarlılığının, zayıflığının ve incinebilirliğinin vardıgı can yakıcı son uzantılar yansımaktadır. (Bu nedenle, bir kez daha ama başka bir bakış açısından hareketle, zaman zaman hayat tarafından yıpratılmış duyarlılık ve kırılğanlık alanında olgunlaşan ve şah mat mahiyetinde olan intiharın uçsuz bucaksız anlam ufukları hakkındaki söylemi yeniden ele almayı arzu ediyorum.)

Pozzi'nin şiirleri ergenliği ve gençliği kateden dile getirilmesi güç ruhsal çalkantılarını yaşamaya ve ifade etmeye yönelik farklı biçimleri kavramamızı sağlar; şiirlerin dili, söz konusu psikolojik ve insani gerçekliği bütün canlılığıyla tanımamıza izin verir. Bu şiirler, ergenliğin içsel çatışmalarının girdabına dalmamızı sağlar; melankoliden, yitik ve cansız yalnızlıktan ibaret olan ruhun acısının can çekiştirici sırrına her defasında daha çok yaklaşmamıza izin verir. Bu şiirler, Antonia Pozzi'nin hayatına ergenliğinden itibaren eşlik eden ölüm kaderi hakkında bize bir şeyler söyler. Bu şiirlerde onun ruhunda var olan ama asla patolojik bir boyut halini almamış melankoli, derin hüznün durumu ortaya çıkar: Pozzi'de hüznün hiçbir zaman hastalık mahiyetinde olmamıştır; hüznü uç derecedeki bir duyarlılık ve bitkin düşürücü bir kırılğanlık taşısa da, sadece ruh hali mahiyetindedir.

Sadece iki şiirini alıntılarım isterim. İlkini on sekizindeyken, ikincisini de on dokuzundayken yazmıştır ve her ikisinde de keskin ve can yakıcı bir ölüm özlemi bulunmaktadır: Bu şiirler, bir iç çekiş kadar kısa hayatı boyunca Pozzi'ye eşlik etmiş olan

ruhsal yıpranmayı yansıtmaktadır. Onun ve sonsuz sayıdaki ergenin içinde taşıdığı yaşam ve ölüm, yara almış ve belki de hiç sezilmemiş bir kırılğanlığın ve duyarlılığın uzantısı olmuştur.

İlk şiir budur (*Kasım*):

Ve ardından –olur da gidecek olursam–
dünyamda
benden
bir şey kalacak geriye –
incecik bir sessizlik izi
seslerin arasında –
mavilerin kalbinde
beyaz ve hafif bir soluk kalacak –

Ve bir kasım akşamı
bir sokağın köşesinde
narin bir kız çocuğu
bir dolu kasımpatı satacak
ve yıldızlar olacak
eski, yeşil ve buz gibi –
Birileri ağlayacak
kim bilir nerede –kim bilir nerede–
Birileri bu dünyada
kasımpatı arayacak
benim için
geri dönüşsüz olarak
gitmem gerekeceği zaman.

Şiirin görünürdeki dekadın özelliklerine kanmayalım: Şiirde, aydınlık imgeler ışıldamaktadır ve burada, Antonia Pozzi'yi sekiz yıl sonra intihara sevk edecek ölüm kaderi, geri dönüşsüz bir kararlılığın izini taşır gibi görünmektedir. Her intiharın kendi içinde nüfuz edilmez giz katmanları taşıdığını bir kez daha söylemeye

ihtiyaç yoktur; bu, özellikle de ergenlikte, Leopardi'nin tabiriyle hayatın en güzel yaşlarında gerçekleşen intiharlar için geçerlidir. Antonia Pozzi'nin kalbinde öylesine uzun zaman boyunca beslediği ölüm, sadece günlüğüne değil, içinde yanan yaralı ruhun aynası olan şiirlerine de yansımıştır.

Ölüm bekleyişi, on dokuz yaşındayken yazdığı ve gizemli, esrarlı, atılgan, dile gelmez olana teğet geçen imgelerle yüklü bir başka harika şiirde (*Kapanan Kapı*) görülmektedir. Bu şiirde geçen ve henüz uzakta kalan nihai kararları ifşa eden bazı mısraları aktarmak isterim:

Ah ruhun kapısına
hiddetle
çarpıp duran
maphus sözcükler
ve acımasızca
ağır ağır
kapanan ruhun kapısı!
Ve daralıyor her gün geçit
ve her gün daha çetin oluyor saldırı.
Ve son gün
–biliyorum ben–
ve son gün
en uç aralıktan
karanlığın içine
tek bir ışık yalımını
yağacağı zaman,
işte o zaman doğmamış sözcüklerin
devasa dalgası,
korkunç darbesi,
ölümcül çığlığı
nihai güneş hayaline yol alacak.

Son olarak:

Ardından,
 dudaklarım sımsıkı kapalı,
 gözlerim açık olacak
 gölgenin esrarlı göğünde,
 ve –sen zaten biliyorsun–
 huzur
 olacak.

Antonia Pozzi'nin kırılğanlık ve duyarlılığı, içe dönmekle ilgili hayret içeren ergen yetisi sadece şiirlerinde değil, defterinde ve günlüklerinde de su yüzüne çıkmaktadır. On dört yaşındayken defterine şu düşünceleri yazmıştır: “Korkuyorum ama neden bilmiyorum: Karşılaşacağım şeylerden korkmuyorum, belki de bir şeylerle karşılaşacağımı umduğum ve buna güven bağladığım için böyle. Zamandan, öyle alelacele kaçıp giden zamandan korkuyorum. Kaçıyor mu dedim? Yok, kaçmıyor, uçmuyor da: Kayıveriyor, dağılıyor, ortadan kayboluyor, tıpkı kapalı avcundan kayıp giden kum taneleri gibi akıyor ve ardında tatsız bir boşluk duygusundan başka bir şey bırakmıyor. Ama tendeki kırıksıklıkların orasına burasına nasıl kum taneleri bulaşıyorsa, bizim üzerimizde de aynı şekilde zamanın izleri kalıyor.”

Ve gene ruhun inleyişlerine dair tutkulu ve altüst edici bir sezgiyle hareket eden, dile gelmeyen uç bir kırılğanlığın baş döndürücülüğünü yansıtan cüretkâr sözcüklerle karşılaşıyoruz: “Belki de bu yüzden, duygularla yüklü olarak, tek bir günde görünürde bir ömür boyunca çekilebilecek bütün acıyı çekiyor ve tadılabilecek bütün keyfi tadıyorum, geçmişini özlemle anıyor, şimdiki zamana tapıyor ve geleceğin gelmemesini diliyorum çünkü, dünya kadar hatam ve az sayıda erdemim olsa da, kendim olmaktan memnunum çünkü gelecekte hâlâ böyle olabilecek miyim bilmiyorum.”

Ölümünün arifesinde 1935 Şubatı'yla 1938 Şubatı arasında tuttuğu günlüklerden, yazdığı yazılardan bir tek alıntı yapmak isterim (aktaracağım kesit 1936 yılının sonlarına ait): "Ah anneanne, bugünkü gibi gene kollarında, ılık teninin yanında, gözlerim kapalı öylece durmak ve sadece şunu düşünmek: Anneanneciğim, yegâne ruh kardeşim, benimkiyle bir gördüğüm tek ten, seninle olayım, senden tatlı bir uyku şarabı misali ölümü miras alıp tabutuna geleyim; senden ayrı kalmama asla izin verme, seninle geleyim ve öldükten sonra nefesini duyayım. İşte bu huzurun kendisi olur. Biliyorum, bunu hak etmek için hiçbir şey yapmadım: Yorgun hissetmek için daha erken. Ama gücüm kalmadıysa, herkes beni yeniyorsa, diğerlerinden daha *düşük* seviyedeysen, mücadele etmeye, debelenmeye ve ağlamaya niye devam edeyim ki hâlâ?"

Kendini daha düşük seviyede görmesi, yalnız ve takatsiz hissetmesi, Antonia Pozzi'nin kırılğanlığını, anne babasının da, kendisine yakın olan kimselerin de yaraları ve kırılmış umutları üzerinden kavrayamadıkları kaderini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Antonia Pozzi'nin 1 Aralık 1938 tarihinde yazdığı ve babası tarafından yeniden kaleme alındıysa da kendisinin sonuncu olarak kabul edilen mektubunda ölüme yönelik savunmasız bir kabullenışı dile getiren, varoluşsal ve şiirsel süreci boyunca rastladığımız o ışık saçan ve hayret verici bitkin, kırılğan şefkati –hiç olmazsa kısmen andıran– düşünceler ve imgeler yeniden ortaya çıkmaktadır. Ölüm eli kulağındayken bile, intihar etmesinden bir önceki gün kaleme aldığı sözcüklerde bile, kinin gölgesine rastlamayız. Şunları yazmıştır: "Çok sevgili, her zamankinden de sevgili babacığım ve anneciğim, *böylesinin* daha iyi olduğunu düşünmelisiniz. Çok acı çektim... Bu doğamda gizli saklı bir şey herhalde, her türlü direncimi kıran ve hayat-

taki şeyleri dengeli bir şekilde görmemi engelleyen sinirsel bir sorunum olmalı... Bütün hayatımın amacı olacak ve onu dolduracak sabit, sürekli, sadık bir sevginin eksikliğini hissettim. Geçen sene yeterli gelen çocuklarım da, bu sene yetmemeye başladı. Bana bakan gözleri beni ağlatıyor... Solmuş gençliklerimizin üzerindeki acımasız zulüm de bu ölümcül umutsuzluğun bir parçası... Nena'ya aniden fenalaştığımı ve onu beklediğimi söylersiniz. Pasturo'da, Grigna'daki kayalıkların birinin altına, ormangüllerinin arasına gömülmek istiyorum. Beni çok sevdiğim her çukurda bulacaksınız. Ağlamayın çünkü huzurluyum ben şimdi. Antonia'nız."

RUHUN SIRLARI

Antonia Pozzi'nin şiirlerinde, günlüklerinde ve mektuplarında ölüme, istemli ölüme dair özlem ve düşünce büyü bir albeniyle ortaya çıkar; böylesine umutsuz bir melankoliye, böylesine ateşli bir kararlılığa sahip bir ruh hali nasıl olur da annesinin ve ninesinin, babasının, onu tanımış olan felsefeci ve şairlerin gözünden kaçmıştır, hiç sezilmemiştir diye sorasım gelir her zaman. Bu sorulara verilecek bir yanıt yoktur: Her yaşam sessizlik, giz, ketumluk ve gizlenmeyle doludur ve bunların umuda açık, acı ve güvensizlik nedeniyle yaralı, aydınlık ve karaltılı şifresi hayatımıza eşlik eder.

İçsel hayatla, gerçekten hissedilen duygulanımlarla dış hayat, gizli tutulan duygulanımlar arasındaki dikotomi ve bölünme, insanı her defasında ruhun hiç keşfedilmemiş ve her birimizin içinde yaşayan sırlarını düşünmeye sevk eder; Nietzsche'nin sözünü ettiği ve Antonia Pozzi'nin de başına geldiği üzere, hiçbir zaman keşfedilmemiş bir acıyla yanan yüzlerimize takılı sonsuz sayıdaki maskeyi yeniden aklımıza getirir. Elbette ki ölüm

özlemi daha ergenlikten beri Pozzi'nin içindeydi; bu özlem, yaşamın ve ölümün anlamına dair cüretkâr soruyla besleniyordu ve Pozzi'nin sevdiği ve kendisini candan bir sevgiyle seven kişiler tarafından hiç istemeden yara almış kırılganlığının ve duyarlılığının aydınlık karaltıları bu özleme eşlik ediyordu.

Böylelikle de şiirlerin tek başına dolduramadığı (Enzo Paci'nin anlamsız olarak nitelediği) çösel bir yalnızlığa gömüldü ve kaygının yalayıp yutan alevlerine eşlik eden melankoliden kaçamadı. Antonia Pozzi'nin yazdığı şiir, günlük ve mektupları okuyunca, onun şiirsel ve insani deneyiminde eşsiz bir zarafetle birleştirdiği ölüm ve yaşam, acı ve yaratıcı imgelem kaderini Ingeborg Bachmann'ın, Marian Cvetaeva'nın, Alejandra Pizarnik ve Sylvia Plath'ın kaderleriyle kıyaslamamak olanaksızdır. Bunlar, kırılganlığın, şiirsel esinin ışıklarıyla ve istemli ölüm arayışıyla mühürlenmiş hayatları boyunca dalgınlık, ilgisizlik, kayıtsızlık ve yalnızlık tarafından eşlik görmüş ve en nihayetinde intihara yönelmiş kadın kaderleridir.

ERGENLİKLER

Antonia Pozzi'yi esrarengiz yollar boyunca istemli ölüme sevk etmiş kırılganlığın ve duyarlılığın, incinebilirliğin kökleri ergenliğe, üzerinden zaman geçmiş, bununla birlikte şimdiki zamanın sorunsallarına yabancı olmayan ergenliğe bağlıdır. Bu noktada, günümüzdeki ergenlik, ergenliğin yaralı kırılganlığı ve duyarlılığı üzerine düşünmek isterim.

Ergenlik büyümenin ve duygulanım karmaşasının radikal bir şekilde orijinal bir biçim ve içeriğe büründüğü bir yaştır, duygulanımlarda deneyimlerin anılığı ve dolayımsızlığı belirgindir; ancak ergenlikte çocukluktan, çocukluğun tasasızlığından kopuş her zaman başarıyla sonuçlanmaz ve zaman zaman ardında

iyileşmeyen yaralar bırakır. Çocukluktan ergenliğe geçişteki derin ve radikal sıçrayışın belirgin özelliği, aniden, yaşamının ve ölmenin anlamı üzerine büyük soruların ortaya çıkması ve hayata anlam verecek büyük ideallerin, gölgelerin ortadan kalkmasını sağlayacak yüksek ve aydınlık bir anlamın doğmasıdır. Ancak bu sorular ve idealler, yetişkinlerin dünyasında var olan alışkanlıklar, mesafe, dalgınlık ve yabancılıkla yüzleşir ve işte bunun sonucunda, yalnızlık arayışı, dünyadan kopma ortaya çıkar, kendini yaralı ve gitgide daha kırılğan hissedenden içsellik geri çekilir.

Yalnızlıktan yalnızlığa fark vardır: Ruhun potansiyelinin gün ışığına çıkmasını sağlayan yalnızlık olduğu gibi, ruhu yıpratana, ona acı çektiren, kendi kırılğanlığının bilincini derinleştiren, geçici ve anlam verme yetisinden yoksun olduğu sonradan gün ışığına çıkan teknolojinin, *social network*lerin büyüleyici albenisine yenik düşen yalnızlık vardır. Ergenlikteki her yaşam deneyimi kişiler arası temasa, ilişkiye dair ateşli bir arzu barındırır ve bu arzunun çölle ya da hiç olmazsa kararsızlık ve ilgisizlikle, duygulanımsal tarafsızlık ya da soğuklukla karşılaşması nadir rastlanan bir şey değildir: Bu tavra sadece öğretmenlerde değil; zaman zaman, hesap kitap yapan mantığın kurak diliyle değil de, sadece duygulanımların dili ve dinlemeyle anlaşılabilir davranış ve yaşanmışlıkları kavramayı sağlayacak psikolojik formasyona sahip olmayan anne babalarda rastlandığı da olur.

Biçimsizleşmiş ve madde bağımlılığı nedeniyle çarpık raylardan çıkmış tutkular vardır ve her ergenlikte kaygının, umutsuzluğun, disosiyasyonun ve yitmişlik duygusunun uçurumlarının kıyısından geçilir. Ama ergenlikteki bu acı ve bunalım uçurumlarından kayma ve düşme, ergende ortaya çıkan duygulanımların cüretkâr kararlığının ve uçsuz bucaksız idealler ufkunun

atalet, kayıtsızlık ve duyumsamazlıkla karşılaşması ve tutkulu sorularına verilen yanıtların özensiz olması (ya da verilmeyen yanıtlar olması) ölçüsünde gerçekleşir. Aileler diyalog ve dinleme, özdeşleşme ve duygulanımsal anlayış yetisiyle hareket etmez her zaman; okulların kullandığı eğitim ve öğretim modelleri ise, biçimsel olarak fazla katı olmaya meyleder, davranış ve olayları duygulanımsal olarak değerlendirmekten sakınır. Dolayısıyla da psikolojik nedenleri üzerinden anlaşılmayan ve kolaylıkla ilgisizlik ve ihmalkârlık olarak görülen durumlar, hatalı bir şekilde yorumlanarak öğrenme güçlüğü olarak görülür.

Romano Guardini'nin dediği gibi, yaşamın her evresi birbirini izleyen ve her biri kendine has psikolojik bir yapı taşıyan, kendine has bir değerler ufkuna sahip kapalı döngüler olarak görülebilir; dolayısıyla da hayatın her evresinde yaşama biçimi, varoluşsal olaylara karşılık verme şekli değişir. Ancak değişim bununla sınırlı kalmaz, içsel yankılar da, başkalarının hayatlarına yönelik özdeşleşim yetisi de değişir. Ergenliğin yaşama ve hissetme biçimlerinin genelleştirilip yüceltilmesinin bir anlamı yoktur; aynı şekilde, yetişkin evrenin yaşama ve hissetme şekillerine yönelik tasasız eleştirel karşı çıkışın da anlamı yoktur. Bununla birlikte, yetişkinlikte duygulanımların, özellikle de amade olma hali ve cömertlik gibi duygulanımların zayıflamaya yüz tuttuğuna ya da bu duygulanımların, hırsta, gururda, kibirde, ideallerden sıyrılmış siyasi çalışmalarda, güce dair tutkulu kaygıda ve sonsuz bir ekonomik refah arayışında gerçekleştirilen deneyim ve tutumlarda yatan bireysel modellerle kuşanmış bir hayat bağlamındaki rasyonel ufuklar üzerinden yaşandığına dair hazin bir algıya kapılmamak mümkün değildir.

Bu saydıklarımızdan kimisi, günümüzde ergenleri saran kırılğanlığı ve incinebilirliği, yaralı duyarlılığı belirlemekte ve derinleştirmektedir. Bunun yanı sıra ergenlikte, kaybedilmek isten-

meyen ergenlik-öncesi bedeninin biçimi ile hem arzu edilen hem de reddedilen bir gerçeklik olarak ortaya çıkan ergenlik-sonrası bedeninin biçimi arasındaki ikilemli çelişki de, bunun uzantısı olan büyüme ve olgunlaşma bunalımları da ortaya çıkar. İşte o zaman cinsel hayata, cinsel yaşama açılan bedene dair kaygılı ve ikilemli durum başgösterir; ergen, ergenlik-öncesi belirgin bir özellik taşımayan, uçup kaçıcı görünüşünden uzaklaşan bedeninin psişik ve biyolojik değişimini kabul etmekte zorlanır.

Bunlar, ergenliğin psikolojik ve fenomenolojik yapısıyla ilgili yapılabilecek değerlendirmelerden sadece birkaçıdır; ama kanaatimce, ergenliği radikal bir şekilde belirleyen kırılğanlığın ve duyarlılığın ne denli derin nedenleri olduğunu göstermeye ve düşündürmeye yeterlidir.

YAŞLILIK HALİ

Pekiye yaşlılığa nasıl bir ruh haliyle bakılır, bu durum nasıl yaşanır? Kendine has bir kırılğanlığı olan yaşamın bu son evresi dikenli tellerle, önyargının dikenli telleriyle çevrelenmiştir ve bu teller, kuşatılmış bir şehir misali olan bu döneme, gereksiz sayılan bu yaşa dahil olanların da olmayanların da ruh halini belirlemektedir. Hastalıkla, engellerle ve yaşlılık haliyle eğilip bükülmüş hayatın bu evresinde ortaya çıkan zayıflığa yönelik gizli saklı bir dudak büküş barındıran önyargının büyümlü albenisinden kaçınmak hiç de kolay değildir. (Dudak büküş, çok çok acımaya, kurak ve buz gibi soğuk bir acımaya dönüşür.)

Önyargıyı gerçekliğin belli bir ânına odaklanmış bir mercek olarak düşünebiliriz, bu ânı büyük ölçekte göstererek, önemini genişletir ve mutlaklaştırır ve önyargı, yaşlılık haliyle biyolojik kader arasında denklik olduğunu savunur, dolayısıyla da son evreye, öylesine kırılğan ve günümüzde hakim olan anlam

ufuklarına öylesine uzak kalan bir noktaya ulaşıldığında yaşamın yaşanmaya değer olmadığına dair karaltılı ve gizli bir sava yol açar. Yaşlılık da dahil olmak üzere hayatın her evresinde, sadece biyolojik değil, sosyal bir kaderin de bulunduğu nasıl unutulabilir? Bizler biyoloji tarafından kapalı kılınmış ve taşlaşmış varlıklar değiliz, başkalarıyla ilişki içinde olan varoluşlarız; kişilerarası ve sosyal ilişkiler varolma biçimimizi hayatımızın her evresinde belirler.

Elbette ki kırılganlığın bulunduğu, mutlak değer, en üstün değer, hayatımızın anlamını ve anlamsızlığını belirleyen değer olarak görülen bağımsızlığın, üretimin yitirildiği, belli bir iş sahibi olunmadığı bir yaşamın anlamı olmadığına dair düşünceler günümüzde hâlâ hâkimdir. Yaşlı kimselerin yaşadığı kültürel ve tarihsel bağlam, yalnızlığa, kırılganlığa, sevdiklerini yitirmeye ve artık pek de uzak sayılmayan ölüme bağlı sıkıntılardan ziyade, yaşlılık yaşamının anlamı olmadığı savından etkilenmektedir. Bunlar, kopulması mümkün olmayan patolojiler ve hastalıklar yaratan savlardır.

Yaşlılıkta duygulanımsal hayat nasıldır ve kırılganlığın bundaki rolü nedir? Bu sorulara genellikle iki yanıt verilir: Bunlardan ilkinde yaşlılık hayatı duygulanımların, ruh hallerinin çoraklaşıp her türlü aşkınlıktan arındığı bir durum olarak görür; diğer yaklaşım ise, duygulanımların, ruh hallerinin her türlü kontrolden çıktığını, durumların bilincine varmayı sağlayan mantıktan kopulduğunu ve taşkın bir ateşlilikle yaşandığını savunur.

Ama işin aslı böyle değildir: Duygulanımsal hayat yaşlılık halinde de kendine özgü ve anlam yüklü bir şey olarak kalır ve bunun görünürdeki çözünürlülüğü, yaşlılığa çoğu zaman eşlik eden ve onu belirleyen depresyonun varlığına bağlıdır. O halde depresyona, hayatın her döneminde, ergenlikte de öylesine yay-

gın olan depresyona acılı ve kaygılı ruh hallerinin eşlik ettiğini, bunların insanı tecrite ve yalnızlığa sevk ettiğini, duygulanımların sadece görünürde kaybolduğunu anlamamak mümkün mü? Elbette ki bir hastalık, fiziksel ya da psişik bir hastalık yaşlı bir kimsenin varolma ve yaşama biçimine dahil olduğunda, ister istemez duygulanımsal çalkantı ve fırtınalar çıkar ve bunları dizginlemek her zaman mümkün olmaz.

ALZHEIMER HASTALIĞI YAŞANIRKEN ÖLÜNÜR

Şimdi, ruhun kırılğanlığının ve hüznünün uç bir hastalıkta, Alzheimer hastalığında yaşandığı yaşlılık durumuyla karşılaştığımızda, bizi hayatımızın, duygu ve duygulanımlarımızın derinine sevk eden yollar boyunca ilerlemek isterim. Bu hastalık ortaya çıktığında içimizde, içsellüğümüzde ne olup biter? Buna yönelik ne hissettiğimizi bile incelemeden önce şunu soralım: Tepkimizin önyargının dikenli telinden geçip şartlandığının farkında mıyız? Alzheimer hastalığının uçurumlarındaki bir kişinin uç ve de savunmasız kırılğanlığı karşısında gösterdiğimiz hoşgörünün boyutu nedir? Kendi düşünce ve duygularımızın ne olduğunu iyice biliyor muyuz? Yaşlılık halinin anlamsız olduğuyla ilgili düşünce ve duyguların içimizde barınmadığından emin miyiz? Eğer barınıyorsa yaşlı kişilerle de, Alzheimer hastalarıyla da ilgilenmememiz daha iyidir, zira ne hastalıklarına ne de yaşlı olmalarına tahammül edebiliriz. Tedavi ve eşlik, kaçınılmaz olarak, bizim ne olduğumuzun, bu hastalıktan mustarip kişinin karşısında duygulanımsal olarak ne hissettiğimizin arayışı ve analiziyle ilişkilidir.

Bu hastalarla karşılaştığımızda hayata her zaman geçirmemiz gereken davranışlar vardır: Onların gözlerine bakmayı, dinlemeyi bilmeliyiz; testlere tabi tutmamalı, ellerini sıkmalı

ve onlara gözlemlenecek *nesneler* olarak bakmamalıyız. Kronolojik hafızalarını da, kum saati zamanıyla ilişkili olan ve doğal olarak tahribat görmüş yaşanmış olaylara dair hafızalarını da yoklamamalıyız; yaşanmışlık hafızalarını yoklamalıyız: Hayatlarına ve sevdikleri kişilerin hayatlarına anlam katmış hatıralar, hatıra kesitleri yaşanmışlıktan gelir ve bunlar, adeta hastaların içsel hayatını beslermişçesine, hastalığa çok daha uzun süre direnir. Yaşlılık halinden kaynaklanan doğal hüznü, Alzheimer hastalığının olası başlangıç semptomlarından biri olan patolojik hüznü de birbirine karıştırmamalıyız.

Alzheimer hastalığında olduğu gibi parçalanmış duygulanım ve düşüncelerin girdabına kapılmış kişilerin içinde bulunduğu psikolojik ve insani durumlarla özdeşleşmek kolay değildir; pekiyi ama o halde yinelenen bir dizi harekete, her zaman boş bir dizi söze dönüşme tehlikesi olan karşılaşmalara anlam, yeniden anlam vermek nasıl mümkün olabilir? İçimizdeki umut ölmesin: Umut bize sadece umuda sahip olmayanlar için verilmiştir; ama bu, yanılsama niteliğindeki bir umut olmamalıdır. Bu, hasta olan kişide ve bizde her umutsuzluğa karşı bir umut kıvılcımı yakacak ya da bir umut damlası olacak bir umut olmalıdır.

Pekiye ama Alzheimer hastası olmasından şüphelenen ya da bu hastalığı taşıdığı bilinen kişiye, onun yakınlarına ne demek gerekmektedir? Öğretilemeyecek, sadece insanın kendi içinde, içsellğinde ve imgeleminde hissedebileceği sözcükleri aktarmak ne mümkün! Ben sadece, bilmeme hakkını, gerçeği –kaldı ki sadece görünürde gerçek olanı– her zaman söylememe hakkını da kollamak gerektiğini söyleyebilirim; Hugo von Hofmannsthal'ın sözlerini unutmamalıyız: Yalan söylemeden gerçeği söylemek zordur; kaldı ki bir hastaya gerçeği söylemek, çoğu zaman onu kaygı ve umutsuzluğa boğmak anlamına gelmektedir. Kendi-

mizin ve başkalarının klinik gerçeği ve acıyı kaldırma gücünü tespit etmemiz zor, hatta belki de imkânsızdır.

İletişimin sorunu ve gizi şudur: Alzheimer hastalığının uçurumlarına dalmış yaşlı bir kimseyi her gördüğümüzde söylememiz gereken sözcükler nelerdir? İçimizde beyaz sözcükler, ağzımızdan hafiflik içinde çıkacak sözcükler, sessizlikten ve yürekten gelen sözcükler, umudu söndürmeyen sözcükler, cam gibi kırılğan ama ateşli, cüretkâr, yüksek ve esrarengiz sözcükler bulmamız nasıl mümkündür?

Roberta Dapunt'un bir Alzheimer hastasıyla ilgili yazdığı şiirler çok güzeldir. Hastanın adı Ladino dilinde Uma'dır ama şair bu ismi evrensel bir isim olarak kabul eder ve Uma'nın acı ve umutsuzluk kaderine, dile gelmez kırılğanlığına derinden ve son derece insani bir şekilde iştirak eder. Şiirlerden birini (Öğle Yemeği) alıntılar ve Uma'ya yazılmış yürek paralayıcı atfı aktarmak isterim: "Yemek yerken bana bakma, gözlerini kaldırma, benim yargımla karşılaşabilir ve onu onaylayabilirsin."

Şiir şöyledir:

Ağır ağır ilerliyor öğle saatleri, arkada fon müziği yok,
küçük partimiz zar zor işitiliyor.
İkimiz de sessizliğimizi dinlemekteyiz,
sen oradan, sadece sessizliğinle, uzaklardan yakınımdasın.
Karşımda ben varım, bakışlarımı kaldırmıyorum.
Bir ifadesi olmayan oturuşunu böylelikle ağırılıyorum,
ancak bu nasip oluyor bana. Ve itiraf ediyorum
hiçbir kelime kullanmasam da, bağırıyormuşum gibi geliyor bana,
bu yerde,
beni hayata inandıran sadece beden var,
çünkü geri kalan her şey kişiliğime değil, bedenime otan ibaret.

Ve biz sessizce yemek yerken, Uma,
 dışarıda bir dünya var,
 dışarıda insanlar var, yer var, gök var. Ölüm de var,
 savaştan savaşa doludizgin gidiyor.
 Bedenleri terk eden dışarıda,
 dirilmek için patlayan dışarıda,
 ve dışarıda ölüm acıları ve çeşitli ölümler var,
 öyle farklı ki bu ölümler denizlerden, kıtalardan geçiyor
 biricik hayatı çözmek için.

Ama burada, bu sevgili yerde, hiçbir şey olup bitmiyor,
 sadece kesintisiz ve mütevazı bir yaşam var burada.
 Gene de, ruhumun dolduğunu hisseder gibiyim ben.

Bunlar annesinin hastalığının ilerlemesi karşısında bir evladın içsel ve iç paralayıcı yankılarını, hastalığın yanık gölgelerini yansıtan şiirlerdir; bir anne ile kızının sessiz diyalogunun izleridir; annenin her türlü ifadesinin kayboluşunu dile getirdiği gibi, öylesine kırılgan, öylesine paralayıcı, öylesine esrarengiz, öylesine narin şiirsel sözlerle haysiyete olan saygıyı da gün ışığına çıkarmaktadır. Bunlar bir hastalıkla karşılaşıldığında nasıl hissedildiğini can yakıcı bir hafiflikle dile getiren sözcüklerdir: Bir evladın annesine duyduğu sevgi sayesinde, onu nasıl kabul edebileceğini ve geleceği olmayan ama şimdiye anlam vermeye devam ederek yaşamaya devam eden bir geçmişin ışığında nasıl insancıllaştırabileceğini göstermektedir. Bunlar bu dünyaya ait olmayan bir umudun ışığında zor, hatta belki de imkânsız, bir ağırlayışı ve tedavi yolunu gösteren şiirlerdir.

KIRILGANLIK SAKLANIR

Sadece fiziksel ya da psişik hastalıkta yoksunluk, tecrit, terk ediliş, dışlanma, sürgün ve göç durumlarında gün yüzüne çıkan kırılğanlık yoktur; çekingenlik, yitmişlik, sessizlik ve talihsizlik duygusunun yaralı duyarlılığında saklanan kırılğanlıklar da vardır. Ayırt edilmesi kolay olmayan elle tutulmaz, karaltılı ve uçup kaçıcı ısıltılı izleriyle günlük hayatımızda her gün yanımızdan geçen insani kırılğanlıklar da vardır. Bunlar ruhun sessizliğinde haykıran kırılğanlıklardır ve onları, ancak –Simon Weil’in tabiriyle– lütuf yolunda ilerleyen duyarlılığın ve dikkatin izlerini içimizde taşıdığımız zaman duyabiliriz.

Bu kırılğanlıkları, her gün karşılaştığımız kişilerin kalbinde gizli gizli yaşayan kırılğanlıkları tanımak kendi kırılğanlıklarımızı tanımaktan bile önemlidir.

AZİZ PAVLUS’UN SÖZLERİ

Aziz Pavlus’un *Korintlilere İkinci Mektubu*’nda (12,9-10) geçen sözleri, bize her türlü yaşama zahmetinden kurtarılaraq lütfâ dönüşen insani kırılğanlığın var oluş nedeniyle ilgili daha da asli ve daha da derin bir şeyler söylemektedir.

Pavlus’un sözleri şunlardır: “Ama O bana, ‘Lütfum sana yeter. Çünkü gücüm, güçsüzlükte tamamlanır’ dedi. İşte, Mesih’in gücü içimde bulunsun diye güçsüzlüklerimle sevinerek daha çok övüneceğim. Bu nedenle Mesih uğruna güçsüzlükleri, haka-retleri, zorlukları, zulümleri ve darlıkları sevinçle karşılıyorum. Çünkü ne zaman güçsüzsem, o zaman güçlüyüm.”

Bunlar, kırılğanlığın ve onun farklı alandaki bileşimlerinin aşkın ve metafiziksel, insani ve Hıristiyan önsözü niteliğindeki çok güzel sözlerdir. Elbette ki, hastalanan kişinin kırılğanlığı

vardır, zaman zaman da acı ve ıstırabın *anlamını* derinden kavrama noktasına ulaşmış tedavi eden kişinin kırılganlığı vardır ve de kaderimiz olan kırılganlık vardır. Ama dünyanın gözünde kırılganlık, güvensizlik ya da ulaşılmaz bir sonsuzluğun arayışı gibi duran şey, umudun yanan ışığının, gizin bilinmedik ufuklarında kaygıdan ve umuttan yeniden doğan umudun ışığının yansımasıdır: İşte Avılalı Teresa'ya, Tanrı'nın çok sevdiği evlatlarını kaygı yollarına sevk ettiğini söyleten de bu umuttur. Bu sözler, Aziz Pavlus'unkilerinden uzak değildir.

Her halükârda hayatın taşıyıcı unsuru, sonsuz insani kırılganlık biçimlerinin kaynağı olan kırılganlık, kadınlar ve erkekler çeşitli varoluşsal durumlarda onu farklı farklı yaşasa da, her iki cinsten de vardır. Kısacası kırılganlık cinsiyet farklılığını aşan bir hayat şartıdır ve kırılganlıkta her iki cinsin de uyduğu bir hayat biçimi görmemek mümkün değildir.

MİSTİK DENEYİMLER

Mistik deneyimler ruhun uçurumlarının, acılarının, yıpranmalarının, bekleyişlerinin ve çözümlerinin sönüvermesiyle, umutlarının ve yaralarının, en nihayetinde gerek gölgelerin gerekse de ışıkların eşlik ettiği kırılganlıklarıyla ilgili düşünülmesini sağlar. Ruhun karanlık gecesi deneyimi, bazı mistik hayatların radikal biçimlerinden biri olan bu anahtar sözcük, kader bizi acının ve yaşama zahmetinin, bilinmeyen bir yerin özleminin sıkıntılı eğrilerine, Tanrı'nın sessizliğine daldırdığı zaman sadece mistik yaşama değil, genel anlamdaki hayatta da yabancı olmayan insani kırılganlıkların metaforudur. Hölderlin'in eşsiz şiirsel sözleri bize bir kez daha hayatta her şeyin birbiriyle ilintili olduğunu söylemektedir; o halde mistik deneyim ile kırılganlığın deneyimi esrarengiz bir şekilde iç içe

geçmiştir ve bu ikisi arasında kesintisiz bir deneyim ve bekleyiş etkileşimi vardır.

Lisieux'lü Teresa ve Kalkütalı Teresa'nınki gibi mistik bir deneyimin ufuklarında bulunduğ u zaman, hayatın baş döndürücü alanları: Acının, can çekişmenin, yaralı sevincin, umutsuzluğun ve bunların varoluşsal kökeni mahiyetindeki kırılğanlığın alanları görülür. Burada, hayattayız ve sürekli olarak kendimizdeki ve başkalarındaki ruh hallerinin, duygu ve duygulanımlarının, bunlara eşlik eden kırılğanlığın arayışındayız; iş te bu arayışta mistik deneyimlerin yardımına başvurmak isterim: Bu deneyimler sonsuzluğ a boylu boyunca açıktır elbette ama aynı zamanda zar zor nüfuz edilebilecek yaralı içselliğ imizin, belirsiz anlamlar taşıyan ikilemli insani deneyimlerin kırılğanlığıyla yıpranmış içselliğ imizin denizlerine (de) içkindir. Lisieux'lü Teresa'nın ve Kalkütalı Teresa'nın hayat hikâyeleri bizleri düşünmeye, derin derin düşünmeye, özellikle de onların kaderleriyle özdeşleşmeye ve içimizde yaşayan gizi anlamaya sevk etsin.

LİSIEUX'LÜ TERESA

Lisieux'lü Teresa'nın (1873'te Alençon'da doğmuş, 1897'de Karmelit manastırında veremden vefat etmiştir) mistik deneyimi yazdığı defterlerinde, A, B ve C olarak üç bölüme ayrılmış muhteşem ve dokunaklı otobiyografisinde ışıldamaktadır.

Yirmi yaşında yazdığı A defetrinde Lisieux'lü Teresa kırılğanlık ve hüzünden, kaygı ve ruhsal çoraklıktan etkilenmiş çocukluğunun ve ergenliğinin içsel hikâyesini kaleme almıştır. On iki yaşındayken şöyle yazmıştır: “İlk Komünyon’umu izleyen yıl hemen hemen bütünüyle ruhsal acılardan uzak geçti. İkinci Komünyon için girdiğim inziva sırasında korkunç

kuruntulara kapıldım... Bu hastalığın ne olduğunu ancak bu hastalığı geçirenler bilir: *Bir buçuk yıldır* neler çektiğimi anlatmam imkânsız... Her davranışım, her düşüncem, en basiti bile, beni huzursuz kılmaya yetiyordu; düşüncelerimi ancak Marie'ye açınca rahatlayabiliyordum, kendim hakkındaki böylesi saçma düşünceleri ona söylemeye kendimi zorunlu hissediyordum. O zaman yüküm hafiflemiş oluyor, bir anlık bir huzur buluyordum, ne var ki bu huzur yıldırım hızıyla geçiyor ve ıstırabım yeniden başlıyordu." On yedi yaşında Karmelit rahibesi olacağı zaman hüznü ve kaygısı daha da şiddetlenmiştir: "Öylesine koyu karanlıklar içindeydim ki, sadece tek bir şeyi görebiliyor ve anlayabiliyordum: *Tanrı'nın çağrısından yoksundum*... O zamanki iç sıkıntımı nasıl anlatayım?" Tanrı'ya adanacağı sabah, bütün kaygı ve umutsuzluğunu alıp götürecek olan derin bir iç huzuruna kavuşacaktı.

Haziran 1897'ye, ölüm yılına ait olan B defterinde, yaşadığı dinsel deneyim artık kaygı ve acı uçurumlarından uzaktır ve ruhunun yaraları iyileşmiş gibidir; ancak yazmasını ölümünden kısa zaman önce bitirdiği C defterinde kanayan kırılganlığının izinden gelen büyük ve can yakıcı ruhsal acıların gölgesi belirir yeniden. "Ama birden beni çok kesif bir sis tabakası çevreledi, bu sis ruhuma kadar girdi, hatta ruhumu öyle bir kapladı ki, içimde Vatanımın tatlı hayalini bile bulamaz oldum, her şey kayboldu! Yüreğimi çevreleyen karanlıklardan yorulduğumda o özlem duyduğum ışıklı ülkenin hayaliyle avunmak istediğimde sıkıntılarımla iki katına çıkıyordu; karanlıklar, günahkârların diliyle benimle alay ederek 'Işığı mı, güzel kokularla dolu bir vatani mi hayal ediyorsun, bütün bu harikaları Yaradana *ebediyen* sahip olacağını mi hayal ediyorsun! İlerle, ilerle, sana umut ettiklerini değil de daha karanlık bir gece, hiçliğin gece-sini verecek ölüme sevin' dermiş gibi geliyordu." Hastalığı dur

durak bilmeden ilerliyordu ve umutsuzluktan esrarengiz bir şekilde umut filizleniyordu: Tanrı sevgisi ruhun sonsuz kaygı ve acısını yok ediyordu.

Bir Karmelit manastırının sessizliğinde yaşanmış ve öylesine genç bir yaşta ölümcül bir hastalık nedeniyle sona eren Lisieux'lü Teresa'nın hayatı, sadece dile gelmez bir derinlik içeren dinsel ve mistik bir deneyimi değil, kırılğanlığa ve ruhun huzursuzluğuna dair son derece insani bir deneyimi de göstermekte ve hayatın nihai boyutlarını kavramamıza yardımcı olmaktadır. Bu genç Karmelit rahibesinin sözleri, bize kırılğanlıkla ve ruhun yaralarıyla, kaygıyla ve Tanrı'nın sessizliğiyle eğilip bükülmüş bir ergenlikten umut ve sevgiyle dönüşmüş bir ölümün filizlenebileceğini dile getirmektedir. Belki de Lisieux'lü Teresa'da, Kalkutalı Teresa'da ve de Simon Weil'de, Georges Bernanos'un muhteşem bir düşüncesinde geçen can yakıcı güzellik ve dinsel ve insani hakikat yankılanmaktadır: "Ruhun bazı itkileriymişçesine hüznün, kaygı, umutsuzluk dediğimiz şeylerin aslen ruhun kendisi olduğuna gün geçtikçe daha çok ikna oluyorum."

Dile getirilemeyen bir derinliğe sahip her mistik deneyim kırılğanlık ve acıyla mühürlenmemiş bir yaşamdan fışkırmıştır belki de; kırılğanlık ve acı, dile getirilemez ve gözle görülemez olanın: Tanrı'nın nüfuz edilemez imgesi olan sonsuzluğun izlerini yakalamaya sevk eden çok duyarlı antenlerdir.

KALKÜTALİ TERESA

Kalkutalı Teresa'nın yaşamı ve ölümü (1910 yılında Üsküp'te doğmuş, 1997'de Kalküta'da vefat etmiştir) Lisieux'lü Teresa'ninkinden radikal bir biçimde farklıdır. Kalkutalı Teresa kor gibi sıcak dinsel ve mistik deneyimini bir manastırda değil de, dünyanın göbeğinde: Kaygı ve uç bir yoksunlukla, acı ve umut-

suzlukla, ölümle ve dipsiz bir yalnızlığın çölünde gerçekleşen ölümlerle dolu bir dünyanın kalbinde yaşamıştır. Ancak başkalarına adayarak, dur durak bilmeyen bir şefkat ve sevgiyle kor gibi bir ateşle yanan dinsel deneyimine, Lisieux'lu Teresa'da da olduğu gibi, iman ve umut kesintileri, varoluşsal derin bir yalnızlık ve en nihayetinde de Tanrı'nın sessizliği eşlik etmiştir.

Evet, Kalkütalı Teresa'nın hayatı kırılganlığın, bedensel kırılganlığın derin sularında geçmiştir: İçinden mavinin de geçtiği beyazlar içindeki Teresa'yı, elle tutulmaz ve hani neredeyse gözle görülmez bir hale sokan narin kırılganlığını hatırlamamak mümkün değildir; narinliğine hayretler içinde, gözyaşlarıyla bakılıyor, bünyesinin verdiği muhteşem insani tanıklığa, bedeninin dünyadaki sonuncuların sonuncularına gösterdiği bakımı ve ilgiyi kaldıramayacağından korkuluyordu. Nezaket, cömertlik, alçakgönüllük ve umutla parlayan ve canlı canlı bakan gözlerini, çehresini hatırlamamak ne mümkündür; o gözlerde, dünyada o zamanlar ve hâlâ, var olan acı ve yitmişlik duygusu, hüznün ve umutsuzluk, yalnızlık ve kaygı yansiyordu. Biz o zamanlar bilmesek de, onun yaralı ruhunda da bu hisler vardı. Ruhunun içsel ateşinden ve yaşamak için gerekli olmayan her besinden feragate dair yaptığı mistik hareketten kaynaklanan bedensel kırılganlığı, her nevi kişisel ihtiyacını bir kenara atarak, en can yakıcı tecrit içindeki olan kişileri sevme ve onlara yardım etme konusundaki akla hayale durgunluk veren yetisini doğrudan doğruya gösteriyordu. (Simon Weil'in kırılganlığı da Kalkütalı Teresa'nın bedensel kırılganlığından çok farklı olmamıştır, kendisi de korkunç savaş yıllarında açlıktan ölen kimselere hiç görülmemiş bir dayanışma biçimi göstermiş, beslenmeyi reddetmiş ve böylelikle ölüme yol almıştır.) Ancak Kalkütalı Teresa'nın bedensel kırılganlığına ruhsal kırılganlık da eşlik

etmiştir: İmanı ve umudu eğilip büküldükçe ve karardıkça, ruhun karanlık geceleri onu sardıkça gitgide daha acılı bir hale gelmiş bir kırılğanlıktır bu.

Kırılğanlığın ve acının can çekiştirici eğrileri Kalkütalı Teresa'nın hayatına, hastalık, umutsuzluk, kaygı ve yitmişlik içinde bulunan kişilerin, zayıf, kırılğan, fakir ve kaybolmuş, ölüm bekleyişindeki kimselerin kaderleriyle özdeşleşme, onlarla bir olma arzusu eşlik etmiştir. Başkalarının kanayan yaralarını, kendi iman ve umut krizlerinden kaynaklı olarak kanayan kişisel yaralarından daha rahat sarmıştır. Duaya, şefkate, sevgiye ve Tanrı'nın temaşasına adadığı hayatı boyunca iman ve umudu aramış ama zaman zaman bulamadığı olmuştur. Kalkütalı Teresa'nın acı ve kaygısının ifade biçimleri Lisieux'lü Teresa'ninkinden farklı olmuştur; ancak her ikisi de dile getirilmesi olanaksız bir çoraklığın ve ruhsal açıdan yüksek bir kırılğanlığın eşiğine varmıştır.

Kalkütalı Teresa'nın mektuplarında, insan olma durumunun ontolojik boyutu mahiyetindeki acının alevleri, altüst edici kırılğanlığın gizi filizlenmektedir; bu mektuplarda, Teresa'nın daha kırıkta değilken yaşamaya başladığı, Juan de la Cruz'un yaşamına da yabancı olmayan, içsel karanlığın gelgitleri görülmektedir. (Mektupları herkesin gördüğü bedensel kırılğanlığının yanı sıra, kimsenin görmediği iman ve umut zayıflığına tanıklık etmektedir.)

1959'da yazdığı bir mektupta şöyle demektedir: “Yalnızım. Dipsiz bir karanlık var ve ben yalnızım, terk edilmiş haldeyim. Sevgi isteyen kalbimin yalnızlığı dayanılır gibi değil. İncancım nerede kaldı? Derinlerimde, içimde bile, boşluk ve karanlıktan başka bir şey yok. Tanrım, bilmediğim bu acı ne kadar da sancılı. Bana dur durak bilmeyen bir acı çektiriyor. İncancım yok. Kalbime doluşan ve bana tarif edilmez bir kaygı veren söz ve

düşünceleri dile getirmeye yeltenmiyorum bile.” İtirafı acıyla lime lime olmuş sözlerle devam etmektedir. “Her zaman gülmsemek. Rahibeler ve diğer kişiler öyle şeyler söylüyor ki... Hayatımın bütünüyle iman, güven ve sevgiyle dolu olduğunu ve kalbimin, Tanrı’ya yakın, O’nun iradesiyle bir olduğunu düşünüyorlar. Bir bilseler... sevincim, içimdeki boşluğu ve sefaleti örten bir pelerin adeta. Gene de karanlık ve boşluk, bana içimde duyduğum Tanrı arzusu kadar acı vermiyor. Bu uyuşmazlığın dengemi bozabileceğinden korkuyorum. Tanrım, böylesi küçük birisine, neler yapıyorsun? Çileni kalbime resmetmek istemenin cevabı bu mu?”

Ruhun bu kanlı yaralarını insani, çok insani bulmamak mümkün değildir; bu yaralarda var olan acının sessiz haykırışına katılmamak mümkün değildir; bir başka mektupta yazılanları okuyunca daha da duygulanmamak mümkün değildir.

“Kalbimde ne iman, ne sevgi, ne güven var; yüreğimde çok acı, arzunun acısı, istenmeme arzusunun acısı var. Ben Tanrı’yı ruhumda var olan bütün güçle istiyorum ama ikimizin arasında korkunç bir ayrım var. Artık dua etmiyorum, ruhum Sen’inle bir bütün değil, buna rağmen yolda yalnızken Sen’inle, Sana duyduğum arzu üzerine saatlerce konuşuyorum. O sözler ne kadar da mahrem, ama ne kadar da boşlar çünkü beni Sen’den irak bırakıyorlar.”

Bu sözlerde, elbette ki sevgiyle yaşanarak geçirilmiş bir hayattaki ikilemler, çelişkiler, kaygılar, kırılan umutlar, karaltılar, ani aydınlıklar, yaralı kırılmalık ve duyarlılıklar, ruhun sevinç ve hüznüleri, Tanrı’ya yakınlık ve uzaklık bulunmaktadır. Bu sözler bizleri daha başka patikalara, acı ve yalnızlığın, özlemin ve Tanrı’ya yönelik sonu olmayan bir bekleyişin gizine götürmektedir.

BEDENİMİZ KIRILGANDIR

Bu noktada Simone Weil'in kırılğanlığa ilişkin gizemli, esra-rengiz sözlerine başvurmamak mümkün müdür? Bunlar altüst edici bir çağdaşlığa ve derinliğe sahip sözlerdir ve kuyruklu yıldızların ışıltılı, sırrına erilmez kuyrukları gibi belleğimize kazınır, hiç silinmezler.

“Bedenimiz kırılğan: Hareket halindeki herhangi bir madde onu delebilir, yaralayabilir, ezebilir ya da içindeki düzenin bir parçasını daimi olarak bozabilir. Ruhumuz incinebilirdir, se-bepsiz depresyonlara maruz kalabilir, her türlü şeyin arasında, aynı şekilde kırılğan ya da şımarık varlıkların arasında kalabilir. Varoluş duygumuzun neredeyse büsbütün bağlı olduğu sosyal kişiliğimiz sürekli olarak tamamen şansa bağlıdır.”

Ancak varlığımızın bu üç parçası birbiriyle iç içedir. “Varlığı-mız, içindeki üç parçaya öyle iplerle bağlıdır ki, küçük bile olsa bunlardan her birinin yarasının kanadığını hisseder. Özellikle de sosyal prestijimizi, başkası tarafından kaale almamızı indirge-yen ya da yok eder gibi olan her şey, varlığımızı değiştirir ya da bastırır gibidir; işte yanılısama böylesine bir besindir bizler için.”

Simon Weil'in düşünceleri böylelikle mistik sulara dalarak, dile getirilmez patikalar boyunca ilerler. “Her şey az ya da çok yolunda gittiğinde, neredeyse uçsuz bucaksız olan bu kırılğan-lığı düşünmeyiz. Ama bunu düşünmemize mani olan bir şey de yoktur. Sürekli buna bakıp Tanrı'ya sürekli şükredebiliriz. O'na sadece kırılğanlığın kendisi için değil, bu kırılğanlığı merkeze alan en mahrem zayıflığımız için de şükredebiliriz. Çünkü biz-leri Haç'ın ortasına çivileyecek işlemi olası kılabilecek şey bu zayıflığın kendisidir.”

Simon Weil, insan ve Hristiyan olmanın anlamını ve de her hayatın parçası olan ontolojik kökeni yakalayan ve mühürleyen

kırılğanlığı, bu harika sözlerle betimlemektedir ve kırılğanlığa dair bundan daha güzel ve derin bir imge yoktur belki de.

“Büyük ya da küçük acılarımız olduğu zaman, bu kırılğanlığı sevgi ve minnetle düşünebiliriz. Onu az çok önemsiz anlarda da düşünebiliriz. Mutlu herhangi bir olayda da düşünebiliriz. Ancak bu düşünce sevincimizi sarsacak ya da azaltacak cins-tense, onu düşünmemeliyiz. Ama bu düşünce öyle bir düşünce değildir. Aksine, sevince daha keskin ve nüfuz edici bir özellik katar çünkü o, bir kiraz ağacının güzelliğine güzellik katan çiçeklerinin narinliğine benzer.” Öylesi bilinmeyen, görmezden geline, reddedilen ve çiğnenen bir deneyim olan kırılğanlığın insani ve metafizik değerini ortaya çıkaran bu muhteşem metaforla kıyaslanınca bizim söyleyeceğimiz her söz boştur.

KIRILGAN FİGÜRLER

Şimdi kırılğanlığa, kırılğanlığın fenomenolojik oluşuna Alberto Giacometti'nin olağanüstü sanatsal deneyiminin ışığından bakmak isterim. Onun, zamanın amansız geçişine meydan okuyan figürleri, resimleri, tabloları, heykelleri şeffaf bir kırılğanlığın imge ve simgesidir. Eserleri, insan olma durumunda yatan kırılğanlığı dile gelmez bir doğrudanlıkla ve can yakıcı bir fenomenolojiyle dile getiren ve bizleri, varoluşsal zayıflığımızı ve parçalanabilirliğimizi, bedenden ibaret olmayan varlığımızı ve maddi olarak ne kadar dayanıksız olduğumuzu ifşa eder. Bunlar, gündelik yaşamın zaman ve mekânıyla taşlaşmamış, dönüşüme, değişimin baş döndürücülüğüne, bakışların ve çehrelerin asla sönmeyen, kesintiye uğramayan sınırsızlığa ait bir zaman ve mekânda yaşar. Yaralı bir özleme tanıklık eden ve kendi benliğimizin, öznelliğimizin sınırlarını aşmamızı sağlayan, özneler arasılığın uçsuz bucaksız alanlarına dalmamızı sağlayan figürlerdir.

Hayret ve yitmişlik duygusu uyandıran bu figürlerle, bu imgelerle ilgili daha neler diyebiliriz? Onlara bakarken ve onları temaşa ederken içimizde uyanan duygulanım ve ruh hali selini, bizleri insan olma durumunun kırılğanlığının: Sessizliğin, yalnızlığın, ele gelmezliğin ve gizin gölgeleriyle acılı bir şekilde delik deşik olmanın girdaplarına sürükleyişini nasıl anlatabiliriz?

Çehrenin, bakışların ve de sadece estetik duygulanımla değil, acı ve kırılğanlıkla yıpranmış hayatın sıcak mı sıcak sezgisiyle ilintili olan narin mi narin kırılğanlıkların fenomenolojisi Alberto Giacometti'nin yazılarında ve de yıllar boyunca verdiği röportajlarda da ortaya çıkmaktadır. Işık ve karaltılarda, dipsiz uçurumlarda (bu uçurumların baş döndürücü dönüşümlerinde), gizli şifreler, yıldızsal hiyeroglifler saklıdır ve bunların esrarengiz karmaşık yapısını kavramak için derin bir hermeneutik duyarlılığa ihtiyaç vardır. Böylelikle de Giacometti'nin yazı ve röportajlarında, çehre ve bakışa ilişkin aydınlık ve karaltılı söylem sürekli olarak gündeme gelir. Kendisi, çehre ve bakışları, uçup kaçıcıkları, kırılğanlıkları ve ele gelmezlikleri üzerinden görmüş, betimlemiştir. Elbette ki onun heykellerinde, resimlerinde gördüğümüz bedenin çözünürlüğü, ayrışması hali nüfuz edilmez bir kırılğanlığı ortaya koymaktadır; bedenin amansız bir şekilde görünmezliğin, mistik ve dile getirilmez olanın ifşasının sınırlarına dayandığını görürüz.

KADININ KIRILGANLIK BİÇİMLERİ

Kırılğanlıkla ve bununla iç içe giren incinebilirlik ve duyarlılıkla ilgili söyleyimi sona erdirmeye doğru yönelirken, kadınların kırılğanlık biçimlerinin erkek kırılğanlıklarından ne derece ayrım gösterdiğine eğilmek isterim. Elbette ki, böylesi karmaşık olan ve arapsaçını andıran bir konuda genelleme yapmak mümkün

değildir; ancak kadının, hayatın bir parçası olan kırılganlığa ilişkin daha bilinçli olduğunu hemen belirtmek isterim. Kendi kırılganlıklarımızı ancak içselliğimizin yollarını katederek fark ederiz; bu yolları izlemek zahmetlidir çünkü bizleri kendi duygulanım ve duyarlılıklarımızla, kaygı ve belirgin umutlarımızla yüz yüze getirir ve bunlardan kaçmak, bunları görmezden gelmek ya da reddetmek, sanki içimizde yoklarmışçasına yaşamak daha rahattır.

Kadın, içe dönme, içsel hayatında kesintisiz olarak olup bitenleri inceleme tutumu sayesinde ruhunun yaralarını, kendi kırılganlıklarını daha kolay tanır ve onları görmezden gelip reddetmez, cesaret ve kararlılıkla kabul eder. Ancak bu yaralara ve onlara eşlik eden acılı deneyimlere adını koymak kolay değildir ve kadın bunda, bunda da, daha başarılıdır: Ne hissettiğini sözcüklerin, sesin ve çehrenin, bakışların ve gözyaşlarının, tebessümün ve sessizliğin dili olan yaşayan bedenini diliyle ifade etmekte daha ustadır. Aynı şekilde, kadın kendi ruhunun yaralarını göstermekten, yardım istemekten ve de gerekli olduğu takdirde, tedaviyi kabul etmekten utanmaz. Ayırdına varılan kırılganlıkların, insani anlamı üzerinden kavranan kırılganlıkların yükü, bilinmeyen ya da reddedilen kırılganlıklardan çok daha hafiftir; bilinmeyen ya da reddedilen kırılganlıklar, taşa döner ve onlardan kurtulmak her zaman mümkün olmaz.

Bu noktada, bana kadın yaşamına has gibi gelen bazı kırılganlıkları dile getirmek isterim. Kadında oluşan ve dönüşen duygulanımlar kırılıktır ve içinde bulunduğu insani ve sosyal ortamla sıkı sıkıya ilişki içindedir. Başkalarının kabulüne ya da reddine yönelik asil ve mağrur, akışkan ve duyarlı duygulanımları vardır. Kadının ısıtıları ölçüsünde yaralanma tehlikesine maruz kalan kırılımlar duyarlıdır; ancak duygulanım-

sal kırılğanlığı, onun nazik ve insani yaşama biçimine tanıklık etmektedir.

Gene kadının duygulanımları acılı içsel yankılar uyandıran ve zaman zaman tedavisi olanaksız yaralar bırakan soğuk ve kayıtsız ortamlarda daha kolay yıpranır; kadının kendi kırılğanlıklarını içsel olarak inceleyebilmesi, başkalarının kırılğanlıklarını da kavramasını ve bunların nedensel kökenlerini anlamasını sağlar. Bir de, Norberto Bobbio'nun dediği gibi, manidar bir şekilde kadınsı olan duygulanımlar vardır ve bunların arasına sadece yumuşaklığı değil, nezaket, şefkat, çekingenlik ve neşeyi de yerleştirmek isterim. Bu saydığımız duygulanımların hepsi, insan ilişkisi kurma ve yaşama şeklini değiştirmekte; bu ilişkileri çatışma değil de, kabullenme düzlemine yerleştirmektedir.

Çok zaman şiddetli dalgalar misali çarpıveren duygulanımlar, bugün sadece psikiyatride değil, felsefe alanında da diyalog odaklı olmak isteyen ve insani dayanışmaya, kader birliği değerlerine açık olmayı arzulayan bir hayatın anlam ufuklarının değerlendirilmesinde önem taşımaktadır ve duygulanımlar, ne kadar kırılğan ve zayıfsalar, o kadar iletişim ve umut taşırlar. Duygulanımlar değişir, ruh halleri değişir ve bunların izinden dünya, dünyaya bakış değişir: Kadından farklı, yeni ve özgün bir dünya görüşü çıkmaz olur mu?

Bedenin, yaşayan beden ve de fiziksel beden kırılğanlığının bilinci kuşkusuz ki kadında, erkekte olduğundan daha derindir. Elbette ki kadın için beden daha radikal bir önem taşıyan psikolojik ve sosyal anlama sahiptir. Günümüzde kadının sosyal imgesine daha başka insani ve ruhsal özellikler atfedilse de, bu böyledir. Kadın bedeni, sağlıklı olduğunda da hasta olduğunda da, kırılğandır ve bedeninin biyolojik değişiklikleri ve bunu izleyen içsel yankılar bunu kanıtlamaktadır; bu, sadece çocukluktan ergenliğe geçişte değil, doğurgan olduğu dönem-

den doğurgan olmadığı döneme geçiş için de geçerlidir. Böylelikle de kadında, beden ve onun kırılabilirliğinin belleği ister istemez mevcut ve her daim canlıdır. Bedenin kırılabilirliğinin ve sonsuz aşkınlığının deneyimi, varoluşsal bakımdan radikal ve kaçınılmaz bir temele sahiptir.

Ancak delilik de kadında, gerek şizofrenik yaşam, gerekse de depresif yaşam söz konusu olduğunda, manidar varoluş biçimlerine yol açar. Bu hastalıkları kadında gördüğümüzde, hastalık bileşenlerinin ve duygulanımsal özelliklerin erkeğinkinden radikal derecede farklı olduğunu görürüz. Kadının depresyonu erkeğinkinden daha kırılandır, duygulanımsal içerikleri bakımından daha zengindir; kadın, kendi duyarlılık ve haysiyetini çiğneyen söz, jest, çehre ve bakışlar tarafından daha kolay hırpalanır. Erkeklerin depresyonu ise duygulanımsal açıdan çorak ve kurak olmaya meyle, onların ruh acısı kadınlarınkine kadar yoğun ve doğurgan ifade biçimlerine ulaşmaz.

Kadının bitmez tükenmez hayat kaynaklarında depresif deneyimi yaşama biçimlerinin nedenlerini bulmak mümkündür. Kadının şizofrenik yaşam biçiminde de, hastalıktan hırpalanmış içsel bir hayatın ısıltılı ve esrarengiz izlerine, bağlamsal parlak bir ışığa rastlamak mümkündür. Buna ilişkin olarak, Ludwig Binswanger'ın şizofreniye dair yaptığı radikal fenomenolojik ve insani yeniden temellendirmeyi düşünmeden edemem. Kendisi, hermeneutik açıdan devrimci bir özellik taşıyan bir metinde bazı genç şizofren hastalarının hayat hikâyelerini temel almıştır. Bunlar, Ilse, Ellen West, Lola Voss ve Suzanne Urbanne adlı kadınların olağanüstü hayat hikâyeleridir ve yaşanmışlık deneyimleriyle, yıpratıcı kırılabilirlikleri, imkânsız bekleyişleri, kaygı ve kırık umutlarıyla günümüzde de yüreklerde hayret uyandırmakta, okunmaya ve üzerinde çalışılmaya devam edilmektedir. Deliliğin, şizofrenik deliliğin, ruh hastalıklarından

en esrarengiz ve acılılarından birinin, Simon Weil'in tabiriyle talihsizlikle en çok hırpalanmış, en kırılğan ve savunmasız hastalık olan şizofreninin ne olduğunu ancak İsviçreli büyük psikiyatrin muhteşem bir şekilde betimlediği bu hayat hikâyelerini duygulanarak ve sessizce okuyarak anlayabiliriz. Binswanger, psikiyatrinin deliliğin nüfuz edilmez gizine yönelmek istediği takdirde şiirsiz ve felsefesiz kalamayacağını göstermiştir. Kadının deliliğinden karaltılı fenomenolojisi ve alansal açıklığıyla varoluşsal kodlar ortaya çıkmaktadır ve bunu da hiç unutmamamız gerekir.

Bunlar, gerek gündelik hayatta gerekse de acı ve hastalık zamanlarında, bakım ve tedavi zamanlarında göz önünde bulundurulması gereken kadın kırılğanlığının varoluşsal hallerinin ancak bir kesitidir. Bir kez daha belirtmek isterim ki, deliliğin, ruhun hastalığının varoluş biçimlerini incelememiş olsaydım, kadın dünyasının kırılğanlığıyla ilgili bu değerlendirmelere asla ulaşamazdım. Hayatımıza karaltılar indiğinde ortaya çıkabilen, yaşamımızı karartır gibi, anlamdan soyar gibi duran delilik bir yandan da insani yanımıza tanıklık etmektedir.

İNSANIN KIRILGANLIĞINI TANIMAK

Kırılğanlık içe doğru yönelen ve ancak davranışların ötesine geçilerek, kendi içsellliğimizin ve başkalarının içsellığının uçurumlarından inerek ayırt edilebileceğimiz gizemli yollardan beslenen duygulanımsal ve varoluşsal bir varolma biçimidir. Günümüzde bile kırılğanlığa, haksız yere, gereksiz ve antisosyal, hatta hastalıklı, tedavi gerektiren ve olsa olsa merhamet duyulacak bir hayat biçimi olarak bakılmaya meyledilir. Kırılğanlıkta var olan duyarlılığın, nezaketin, çekingenliğin ve şefkatin, Leopardivari anlamdaki melankolik yaratıcılığın parlak izleri görülmez.

Elbette ki, acı geçer ama acı çekmiş olmak geçmez; kırıl-ganlık da öyle bir insani deneyimdir ki, bir kere filizlendi mi hayat boyu sönmez ve yapılan her şeyde, söylenen her sözde inceliğin, kabullenişin, anlayışın ve dinlemenin, dile getirilende gizli saklı olan dile getirilemeze dair duyulan sezginin mührünü bırakır. Evet, öyle anlar vardır ki, her birimizde kırılğanlığın mevcudiyeti ya da hiç olmazsa kırılğanlık algısı keskinleşir ya da çoraklaşır; ama her halükârda, kendimizi içimizdeki ve de başkalarının içindeki kırılğanlığı tanıma konusunda eğitmeliyiz: Bu, herkesin çağrılı olduğu ahlaki bir görevdir. Sadece gündelik karşılaşmalarımızda değil, özellikle de kırılğanlık, güvensizlik, zayıflık ve kalbin Agustinusçu anlamdaki huzursuzluğu tarafından yutulmuş hastalarla olan karşılaşmalarımızda da, sessizlik içinde diyalog kurmanın gizemli anlamına kulak vermeli ve onu yorumlayabilmeliyiz; bunu, karşımızdaki kişinin ne ve nasıl hissettiğini, ne gibi umutları ve huzursuzlukları olduğunu, hayatının ufuklarına inen gölgelerin neler olduğunu sezmek için yapmalıyız.

MÜTTEFİKLİKLER

Psişik acılara ilişkin insani deneyimlerin bilgisinde, umudun kırılğan ve narin hatlarına yabancı olmamak, kendini kötü hisseden, belki de sessizce yardım ve anlayış çağrısında bulunan kişilerde bu umudun izlerini fark etmek radikal bir önem taşır. Sonsuz kırılğanlığıyla umut, hastaların içsel hayatında gizli saklı olan ve yüzen kaynakları tekrar gün ışığına getirmeye meyleden bir tedavinin can damarı gibidir. İyimserlikle asla karıştırılmaması gereken umut, bizleri başkalarının acısını kendi olası acımız gibi, kendi olası kırılğanlığımız gibi yaşama-ya, onların kaygılarına ve istemli ölüme dair duydukları

çekimi paylaşmaya sevk eder. Umut kırılğandır, ancak kitabımın şu son satırlarında tekrar söylemek isterim ki, umudun kırılğanlığı onu kendi fenomenolojisinin ışığında esrarengiz ve dile getirilmez kılar. Öte yandan böylesine kırılğan olmasaydı ve sadece iyimserliğin katılığına sahip olsaydı, dünyevilikten göğün apaydınlık katlarına yükselen Yakup'un merdivenlerini çıkmamıza yardım edemezdi.

Kısacası umut, hayatın görünürdeki kesinliklerine ve sıradanlıklarına sürekli bir meydan okumadır ve kırılğanlığın dile gelmez izleri umudun öz suyudur. Umut kırılğan olmasaydı, onun insani ve fenomenolojik özellikleri hemen çözümlüverirdi. İşte bu yüzden, insani dayanışmanın ve ruhsal nezaketin kökünde yatan kader birliğinin ve tedavi ekibinin uçsuz bucaksız patikaları boyunca ilerlerken, kırılğanlığa ve insani zayıflıklara, bunları farklı bir anlamsal bağlamda ele alan incinirliğe, hayatın, içselliğin, dünyada varolma şeklinin asli boyutu olarak bakmadan edemeyiz.

TEDAVİ EKİBİ

Ortaya koyduğum değerlendirmeler, bir sava, sadece psikolojik olmakla kalmayıp fenomenolojik de olan bir sava, insani kırılğanlığın kesinlikle patolojik bir hayat biçimi olmadığı savına çıkmaktadır; zira kırılğanlık, içselliğimizin en derin ve yaratıcı katmanlarından filizlenmektedir. Kuşkusuz ki, zaman zaman huzursuz ifade biçimleri de barındıran gizli saklı kırılğanlıkları gün ışığına çıkaran hastalık, fiziksel ya da psişik hastalık durumları da bulunmaktadır; ancak, bunları bir kenara bırakacak olursak, kırılğanlık hayatın bir parçasıdır ve ortaya çıkması doğaldır. Bununla birlikte bu, kırılğanlığın, günümüzde yaşadığımız çevresel ve ailevi ortamlarda huzursuzluk, kaygı, korku

ve endişeye, hastalık belirtisi ya da değişiklik emaresi olmaları korkusuna yol açmadığı anlamına gelmez.

Zaman zaman –sadece görünürde– bağlam dışı gibi duran yollar üzerinden ilerlemiş olan çalışmamın nihai amacı, her birimizin insan olma halinde az ya da çok yoğun olarak var olan kırılganlığa ilişkin insani deneyimlerin fenomenolojisini ve kökenini, içeriksel ufuklarını belirlemek olmuştur.

Bunları varoluşsal kökenleri üzerinden katetmiş ve çeşitli ifade sel biçimlerini betimlemiş olmamın, kırılganlığa karşı gösterilen olumsuz değerlendirmeleri, yargıları, karaltıları, çekimsellikleri ve zaman zaman dudak büküşleri azaltmaya katkıda bulunacağını dilerim. Aynı zamanda, kırılganlığın gölgelerine yabancı olmayan gençlerin ve genç olmayan kişilerin kendi içlerinde bulunan insani zenginliğin bilincine varmasını da isterim.

Ancak kırılganlığın, duyarlılığın ve de incinebilirliğin insanları ruhun yaralarına çok daha fazla maruz bıraktığını söylemeden de edemem; bu yaralar, acıdır, evet ama hayata anlam veren yürek atılımlarını da beraberlerinde getirir. Kırılganlıklarından dolayı acı çeken kırılgan kişilerin, zaman zaman kaygılarını frenleyecek bir ilaca gereksinimi olabilir ama çok zaman ilaca hiç gereksinimleri yoktur; ancak, profesyonel olması şart olmayan, dinlemeyi bilen bir tedavi ekibine, hatta belki de kader birliği kurabilen kimselere ihtiyaçları vardır. Bu durumda, daha kuvvetli olan kişi daha zayıf olanın elinden tutar.

Tedavi ekipliği bir hayat biçimidir. İnsani yakınlık ve dayanışma içerir ve bunu yapmaya, sadece doktorlar, psikologlar, anne babalar ve öğretmenler değil, hepimiz davetliyiz. Böyle bir topluluk sayesinde, ergenlikte yaşanan çekingenlik, güvensizlik ve buhranda, yaşlılıktaki zayıflık, nezaket ve yumuşaklıkta umut yeşerebilecektir.

SON OLARAK BİR ŞİİR

Kırılğanlıkla ilgili söylemimi sona erdirirken, onun en canlı ve elle tutulmaz boyutunun Rainer Maria Rilke'nin narin ve akışkan bir şiirinde (*Kız Karasevdası*) öylesine aydınlık bir şekilde betimlediği uçup kaçıcı ve ısıltılı tebessüm deneyiminde yattığını düşündüğümü söylemeden edemem.

Gülümsemesi öyle yumuşaktı ve ince:
parlaklık gibi eski bir fildişinde,
yurtsama gibi, sanki Noel karı düşmekte
karanlık köyde, sanki firuze
inciler dizili etrafına çepeçevre
ayışığı gibi hem de
üstünde sevgili bir kitabın.

Bir tebessümden daha kırılğan hiçbir şey yoktur ve içinde, zaman zaman, kalpten ara ara geçen acı, özlem, yitirilmiş ve asla unutulmamış vatan, Noel'de düşen kar ve sevdiğimiz bir kitaba yansıyan ay ışığı gizlidir ve bu karaltılı ve alacalı metaforlardan kırılğanlığa dair son bir imge: Ancak gözyaşlarıyla ıslanmış gözlerin görebileceği bir imge yeniden filizlenir.

Kaynakça

- G. Bernanos, "Journal d'un cure de campagne", *Œuvres romanesques*, Bibliothèque de la Pleiade, Paris 1961, s. 1029-250.
- L. Binswanger, *Schizophrenie*, Neske, Pfullingen 1957.
- N. Bobbio, *Elogio della mitezza e altri scritti morali*, Linea d'ombra, Milano 1994.
- E. Borgna, *La dignità ferita*, Feltrinelli, Milano 2013.
- R. Dapunt, *Le beatitudini della malattia*, Einaudi, Torino 2013.
- D. Feroldi e E. Dal Pra, *Dizionario analogico della lingua italiana*, Zanichelli, Bologna 2011.
- A. Giacometti, *Scritti*, Abscondita, Milano 2001.
- Giovanni della Croce, *Tutte le opere*, Bompiani, Milano 2010.
- R. Guardini, *Vom Sinn der Schwermut*, Arche, Zürich 1949.
- E. Hillesum, *Diario, 1941-1943*, Adelphi, Milano 2012.
- H. von Hofmannsthal, *Il libro degli amici*, Adelphi, Milano 1980.
- F. Hölderlin, *Tutte le liriche*, Derleyen: L. Reitani, A. Zanzotto'nun makalesiyle, Mondadori, Milano 2001.
- D. Khayat, *De larmes et de sang*, Odile Jacob, Paris 2013.
- Madre Teresa, *Sii la Mia luce*, Rizzoli, Milano 2008.
- E. Minkowski, *Le temps vecu*, Delachaux et Niestle, Neuchâtel 1968.
- M. de Montaigne, "Dell'età", I, *Saggi*, Bompiani, Milano 2012, s. 581-85.
- F. Nietzsche, "Umano, troppo umano", *Umano, troppo umano e Frammenti postumi (1876-1878)*, Adelphi, Milano 1965, s. 3-306.
- F. Nietzsche, "La gaia scienza", *Idilli di Messina, La gaia scienza e Frammenti postumi (1881-1882)*, Adelphi, Milano 1965, s. 11-265.
- B. Pascal, "Pensees", *Œuvres completes*, Bibliothèque de la Pleiade, Paris 2000, s. 543-900.

* Kaynakçada yer alan eserlerde, yazarın başvurduğu baskılar yer almaktadır. Türkçe çevirisinden alıntılanmış metinler için ise, eserin Türkçe baskısı aktarılmıştır.

- A. Pozzi, *Poesia che mi guardi*, Der: G. Bernabò e O. Dino, Sossella, Roma 2010.
- G. Pozzi, *Tacet*, Adelphi, Milano 2013.
- R. M. Rilke, *İmgeler Kitabı*, Çev: Yüksel Pazarkaya, Cem Yayınevi, İstanbul 2009.
- Age, *Note*, s. 880-1021.
- Aziz Pavlus, *II. Korintliler*, 12, 9-10, *Kutsal Kitap*, Yeni Yaşam Yayınları, Nisan 2009.
- K. Schneider, *Klinische Psychopathologie*, Thieme, Stuttgart 1962.
- M. Selz, *Il pudore. Un luogo di libertà*, Einaudi, Torino 2005.
- J. Starobinski, *L'inchostro della malinconia*, Einaudi, Torino 2014.
- Therese de l'Enfant-Jesus, *Ruhumun Öyküsü*, Müjde Yayıncılık, Çev: Dominik Pamir, İstanbul 1995.
- G. Trakl, *Poesie*, Çev: I. Porena, Einaudi, Torino 1978.
- S. Weil, *Attesa di Dio*, Adelphi, Milano 2008.

Eugenio Borgna (22 Temmuz 1930, Borgomanero) Novara, Maggiore Hastanesi'nde Psikiyatri Başhekim'i, Milano Üniversitesi Sinir Hastalıkları ve Zihinsel Hastalıklar Kliniği'nde öğretim üyesi olarak hizmet vermiştir. 2015'te YKY'den yayımlanan *Bekleyiş ve Umud* kitabıyla Bagutta Ödülü'nu almıştır.

Başlıca kitapları: *I conflitti del conoscere. Strutture del sapere ed esperienza della follia* (1988, Bilmede Yatan Çatışmalar, Bilmenin ve Deliliğin Yapısı), *Malinconia* (1992, **Melankoli**, YKY 2014), *Come se finisce il mondo. Il senso dell'esperienza schizofrenica* (1995, Dünyanın Sonu Gibi: Şizofrenik Deneyimin Anlamı), *Le figure dell'ansia* (1997, Anksiyetenin Türleri), *Noi siamo un colloquio* (1999, Biz Bir Soyleşiyiz),

L'arcipelago delle emozioni (2001, Duyguların Takımadası), *Le intermittenze del cuore* (2003, Yüreğin Duraklamaları), *L'attesa e la speranza* (2005, **Bekleyiş ve Umud**, YKY 2015), *Come in uno specchio oscuramente* (2007, Karaltılı Bir Şekilde Aynada Gibi), *Nei luoghi perduti della follia* (2008, Deliliğin Kayıp Yerlerinde), *Le emozioni ferite* (2009, Yaralı Duygular) ve *La solitudine dell'anima* (2011, **Ruhun Yalnızlığı**, YKY 2013).

"taşlaşmış varlıklar değiliz, başkalarıyla ilişki içinde olan varoluşlarız"

Kitaplarında yalnızlık, ölüm, hastalık, mutsuzluk, korku, kırılğanlık, umutsuzluk üzerine derinlemesine düşünen, ruhsal sorun ve hastalıklara son derece insani bir bakış açısı getiren Borgna'dan yine ses getirecek bir başka "manifesto": **Şu Bizim Kırılğanlığımız...**

"Kırılğanlıktan ve duyarlılıktan, zayıflıktan ve istikrarsızlıktan, incinebilirlikten ve sonluluktan, özlemle arzulanan ama asla varılmayan sonsuzluk kaygısından soyutlanmış insani bir durum nasıl olabilir ki?"

ISBN 978-975-08-4176-7

9 789750 841767

7 TL

